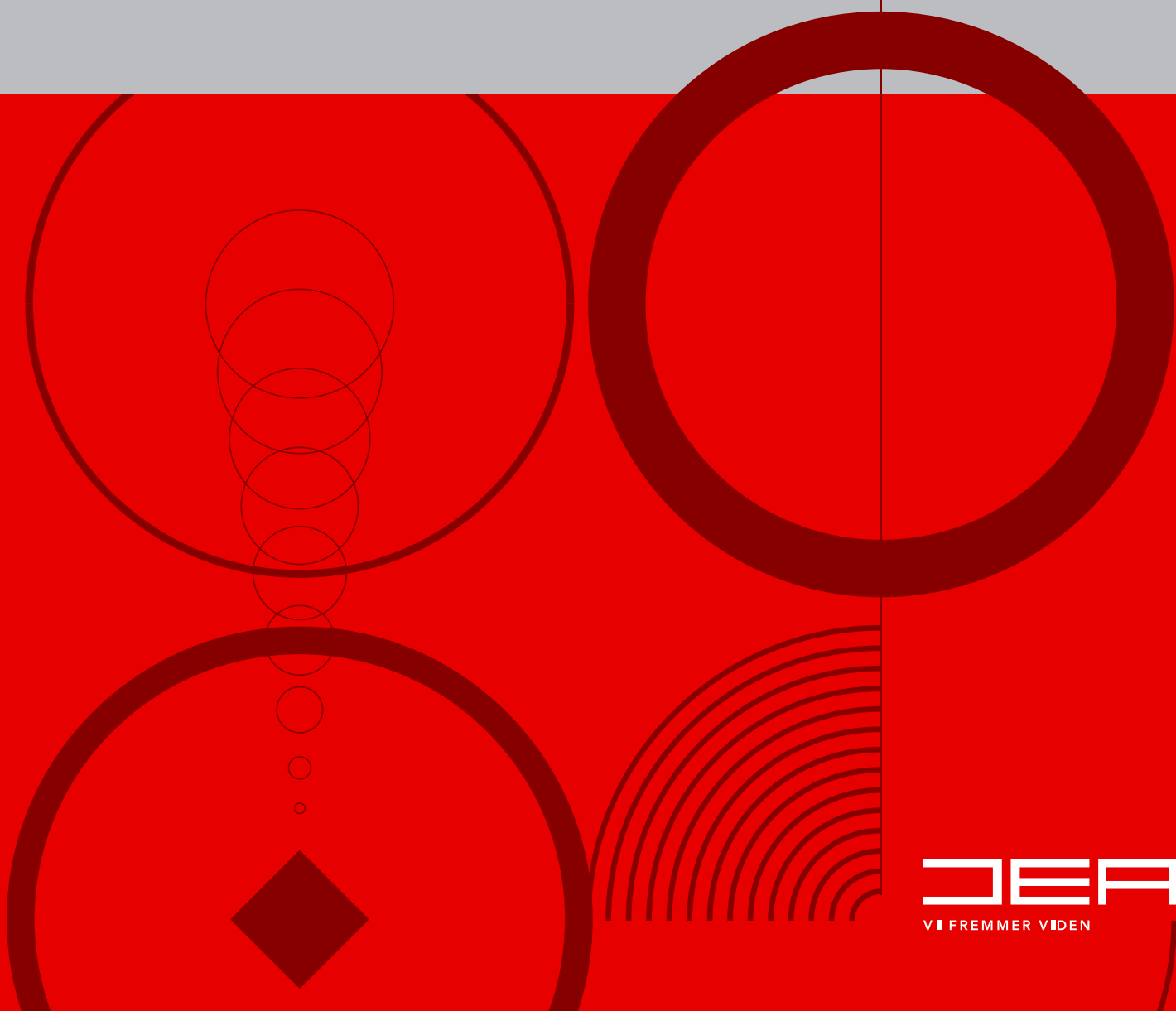

Visioner for videregående uddannelser

Fire veje til udvikling af fremtidens uddannelser

DEFA
V ■ FREMMER VIDEN

Udarbejdet af:

Jeppé Wohlert, chefkonsulent

Mads Fjord Jørgensen, seniorkonsulent

Anne Fløe, konsulent

Jannik Schack, politisk chef

Silje Krogh Christensen, projektassistent

Udgiver: Tænk tanken DEA

Dato for udgivelse: Maj 2019

Design: Spine Studio

Indhold

4	Forord
6	Resume: Fire veje til udvikling af fremtidens uddannelser
7	Vision 1. Et klarere mål for uddannelsernes virke
8	Vision 2. En mere sammenhængende sektor
9	Vision 3. Mere fleksible uddannelser
10	Vision 4. Undervisning af høj kvalitet til flest mulige
12	Om analysen
14	Den historiske udvikling inden for sektoren
15	Eksplosiv ekspansion
19	Omfattende fusioner
19	Styring af de videregående uddannelser
21	Vision 1. Et klarere mål for uddannelsernes virke
22	Behovet for en fælles vision
23	Forudsætningen for en virkningsfuld vision
23	Værdien af uddannelse skal tydeliggøres
24	En bredere folkelig legitimitet
25	Tilliden skal genetableres i hele den videregående uddannelsessektor
27	Vision 2. En mere sammenhængende sektor
28	Én samlet sektor?
29	Forskningsbaserede og professionsrettede uddannelser er den primære arbejdsdeling
30	Mere samarbejde i sektoren
32	Vision 3. Mere fleksible uddannelser
35	Bedre muligheder for livslang læring
36	Bedre overgange mellem uddannelser
37	Flere uddannelseseksperimenter
37	Lige muligheder for uddannelse
39	Vision 4. Undervisning af høj kvalitet til flest mulige
40	Tydligere standarder for fremragende undervisning
41	En styrket underviserprofession
42	Mere motiverede studerende
44	Litteratur

Forord

De videregående uddannelser har siden begyndelsen af 00'erne været genstand for stor politisk opmærksomhed. Med Globaliseringsaftalen blev der investeret massivt i sektoren fra 2006-12, og aftalen gav anledning til en række fusioner, som er grundlaget for de videregående uddannelsesinstitutioner, som vi kender dem i dag. I 2011 tog den daværende SRSF-regering skridtet videre: samlede de videregående uddannelser i ét ressortområde og satte en ny målsætning, nemlig, at 60 pct. af en ungdomsårgang skulle gennemføre en videregående uddannelse – 10 pct. flere end den forrige regerings målsætning (Videnskabsministeriet 2010) – og at 25 pct. skulle gennemføre en lang videregående uddannelse (Regeringen 2011). Det krævede ifølge regeringen, at der blev oprettet flere uddannelsespladser, og at kvaliteten af uddannelserne skulle styrkes. Samtidig varslede regeringen med sin *Redegørelse om større sammenhæng i det videregående uddannelsessystem* forandringer i sektoren (Regeringen 2012).

Uddannelse blev med andre ord set som en central del af løsningen på det gode spørgsmål: Hvad skal Danmark leve af – i en globaliseret verden?

Siden da er de store visioner nærmest blegnet bag en række reformer med fokus på samfundsøkonomiske effektiviseringer af sektoren. Fremdriftsreform, dimensionering, omprioriteringsbidrag og uddan-

nelsesloft har alle haft stor betydning for udviklingen af de videregående uddannelser. Men de har ikke fremmet debatten om vores ambitioner for den mere langsigtede udvikling af sektoren.

Tænketanken DEA ønsker at bringe de store visioner for videregående uddannelse i Danmark tilbage i det politiske spotlys. Hvilke udviklingsmål skal vi sætte for de videregående uddannelser? Det spørgsmål har DEA stillet 52 fremtrædende personer i den videregående uddannelsessektor. Herunder rektorerne for uddannelsesinstitutionerne, studerende, repræsentanter fra arbejdsgiver- og arbejdstagerorganisationerne og øvrige eksperter, der dækker over tidligere og nuværende personer fra embedsværk, journalister m.fl.

Nærværende analyse er en kondensering af de udviklingsmål, som de medvirkende i analysen mener, bør være retningsgivende for de langsigtede visioner for sektoren og de udfordringer, der står i vejen for at nå derhen. Analysen er et debatoplæg, der stiller skarpt på de opmærksomhedspunkter og blinde vinkler, der præger sektorens selvbillede og risikerer at spænde ben for, at vi som samfund kan få mest mulig værdi ud af investeringerne i videregående uddannelse.

DEA har primært ønsket at bidrage med en beskrivelse af de udfordringer, som sektoren selv har svært ved at italesætte. I ydmyghed over for

opgavens omfang har det i første omgang ikke været ambitionen at bidrage med anbefalinger, men derimod at rejse spørgsmål, der fortjener mere debat.

Analysen offentliggøres i forbindelse med DEAs Årsdag den 9. maj 2019 som et første spadestik til en vigtig og ambitiøs debat, vi bør genoplive og føre videre – også på den anden side af Årsdagen. Analysen vil derfor være retningsgivende for DEAs arbejde de kommende år, hvor ambitionen er at bidrage med viden og debat, der kan afdække, udfordre og nuancere de fire perspektiver i nærværende publikation.

Stina Vrang Elias, adm. direktør i DEA

Resume: Fire veje til udvikling af fremtidens uddannelser

Forord

Resume: Fire veje til udvikling af fremtidens uddannelser

Om analysen

Den historiske udvikling inden for sektoren

Vision 1. Et klarere mål for uddannelsernes virke

Vision 2. En mere sammenhængende sektor

Vision 3. Mere fleksible uddannelser

Vision 4. Undervisning af høj kvalitet til flest mulige

Litteratur

Den videregående uddannelsessektor i Danmark har de sidste par årtier været præget af et stærkt stigende optag af studerende, omfattende fusioner og institutionelt selveje, som havde til hensigt at styrke institutionernes ansvar og handlekraft. Fra 2006 afsatte de politiske partier bag Globaliseringsaftalen 43 mia. kroner til primært uddannelse og forskning i perioden 2006-12.

I løbet af de seneste ti år er statens uddannelsesstilskud pr. studerende faldet, fusionerne har i et vist omfang medvirket til øget konkurrence mellem institutionerne, og staten har i stigende grad indrammet ledelsesrummet i det institutionelle selveje med en række styringsredskaber, der har haft til hensigt at sikre kvalitet, relevans og politiske prioriteringer.

Udviklingen de sidste ti år tyder på et opbrud i Danmarks videregående uddannelsespolitik. Rækken af reformer og styringsredskaber, herunder særligt korrigeringerne af de videregående uddannelser fra 2013 og frem, synes at have karakter af et vist tillidstab mellem staten og institutionerne. De sidste seks år har regeringers politiske visioner haft fokus på at skabe bedre sammenhæng i sektoren. Men i praksis har visionerne været domineret af reformer med fokus på mere kortsigtede effektiviseringer og besparelser. Og det korte sigte i styringen af institutionerne har, som denne rapport uddyber, uhensigtsmæssige konsekvenser såsom uddannelsesinstitutioner, der styrer efter økonomisk selvopretholdelse på bekostning af samarbejdet med andre institutioner og deres egentlige formål: god uddannelse til flest mulige studerende. Det har bragt fokus væk fra det egentlige, store spørgsmål om, hvordan vi bedst udvikler de videregående uddannelser og rammerne omkring dem.

Det spørgsmål har DEA stillet sektoren gennem 52 interviews med rektorer, studerende, arbejdsmarkedsparter og andre eksperter fra sektoren. På tværs af interviewene tegner der sig fire visioner

for udviklingen af de videregående uddannelser de næste fem-ti år. Og for hver vision i dette resume stiller DEA på baggrund af analysen en række spørgsmål, som sektoren har svært ved at tale eller få greb om.

Denne rapport er en anledning til at fokusere debatten og ikke mindst sektorens videre arbejde med at sætte udviklingsmål for de videregående uddannelser. Det gælder også for DEA, som i de kommende år vil bestræbe sig på at dykke dybere ned i forståelsen af udfordringerne i analysens fire visioner.

VISION 1. ET KLARERE MÅL FOR UDDANNELSERNES VIRKE

Den videregående uddannelsessektor efterspørger en vision for de videregående uddannelser, der samler sektoren om et klarere mål for uddannelsernes rolle i samfundet. Der er behov for, at sektoren formulerer normative mål med et bredere sigte for de videregående uddannelser, som kan fungere retningsgivende for en fælles, samarbejdende ånd – måske gennem en fælles formålsparagraf med et udvidet sigte. Der skal fortsat være fokus på arbejdsmarkedsrelevans, men også mere end det, da uddannelse fx også bidrager med at danne demokratiske og kritisk tænkende samfundsborgere. For at visionen bliver langtidsholdbar og virkningsfuld, er det en forudsætning, at der også tages politisk ansvar for et langsigtet fokus, som alle relevante aktører forpligtes på. På den måde kan politikerne sikre stabile rammer for en sektor, der i dag er kendetegnet ved et foranderligt landskab præget af skiftende ministre, reformer og kortsigtede økonomiske rammer. *Spørgsmålet er, om det er muligt at formulere et fælles, meningsfyldt mål for den samlede sektor på tværs af så forholdsvist mange og forskellige uddannelser.*

Værdien af uddannelse skal tydeliggøres.

Uddannelse skal anskues som en investering, der fører til vækst og velstand – ikke som en udgift. Aktuelt er området kendetegnet ved en finansministeriel logik, hvor uddannelse er en udgift, som så vidt muligt skal begrænses. For at bidrage til en ændring af logikken, skal uddannelsesinstitutionerne og erhvervslivet gå sammen om at italesætte konkrete konsekvenser af den førte politik, så det politiske niveau får vished om implikationerne af besparelser og effektiviseringer. Uddannelse skal også anskues som en investering i samfundet som helhed og almindelsen af borgerne. Denne værdi mangler sektoren dog et sprog for. Når ikke sektoren selv formår at italesætte værdien, er det usandsynligt, at der fra politisk hold kommer fokus på dette. *Spørgsmålet er, hvordan man tydeliggør konsekvenser af besparelser på uddannelse, som ofte først viser sig efter lang tid.*

De videregående uddannelser skal styrke deres folkelige legitimitet. Den brede befolkning er ikke sektorens ambassadører, der kan tale de videregående uddannelsers sag, når der effektiviseres og skæres ned. Udfordringen er, at de videregående uddannelser har haft en tendens til at lukke sig om sig selv, fx ved ikke at tydeliggøre deres bredere samfundsbidrag for befolkningen. Derfor oplever den gennemsnitlige dansker ikke i tilstrækkelig grad i dag, at sektoren er vedkommende og bidrager med værdi for vedkommende. Med en større folkelig opbakning vil det politiske fokus på området styrkes. Derfor skal sektoren tydeliggøre værdien af uddannelse og invitere omverdenen indenfor på uddannelserne. *Spørgsmålet er, hvordan de videregående uddannelser kan styrke deres legitimitet i den brede befolkning.*

Der skal skabes tillid i sektoren igen, så der kan udarbejdes fælles, bæredygtige løsninger på sektorens udfordringer. Særligt tilliden mellem samfundet og de videregående uddannelsesinstitutioner er afgørende

for en fælles forståelse af, hvad institutionerne skal levere som modydelse for delvist at blive finansieret med samfundets midler. Denne fælles og uformelle forståelse konstituerer en samfundskontrakt mellem institutionerne og staten, som igen udgør et fundament for en stærk videregående uddannelsessektor. Imidlertid er de videregående uddannelsers samfundskontrakt aktuelt i opbrud. Den ringe grad af tillid mellem institutionerne og staten begrænser muligheden for at udvikle fælles, bæredygtige løsninger på sektorens udfordringer. Derfor er der behov for at styrke tilliden i sektoren. Uddannelsesinstitutionerne skal tage første skridt til en konstruktiv dialog, hvor de formulerer deres bud på en ny samfundskontrakt med staten. Historien viser, at hvis ikke uddannelsesinstitutionerne tager ansvar for denne proces, påtager politikere og embedsværk sig opgaven. *Spørgsmålet er, om staten er villig til at give slip på styringen, hvis institutionerne mere proaktivt engagerer sig i en fælles vision for sektoren.*

VISION 2. EN MERE SAMMENHÆNGENDE SEKTOR

Skal vi tale om én sektor, er vi nødt til at inkludere alle fem institutionstyper. I realiteten taler de fleste om en tredelt sektor bestående af universiteter, professionshøjskoler og erhvervsakademier. Dermed overses både de maritime og de kunstneriske uddannelser. På den ene side giver det gode forudsætninger for at tænke i sammenhænge og tværgående samarbejde, hvis vi i stedet begynder at tænke de fem delsektorer som én samlet sektor. På den anden side er der et forståelsesmæssigt behov for at dele sektoren op i søjler og siloer. For det er vigtigt at erkende forskellene på uddannelserne – de er fx væsensforskellige mht. opdrag – før vi kan tale om den arbejdsdeling, som er nødvendig for det konstruktive samarbejde. *Spørgsmålet er, hvordan man kan arbejde med en meningsfuld opdeling af sektoren, der ikke modarbejder sektorens sammenhængskraft.*

Forskningsbaserede og professionsrettede uddannelser er den primære arbejdsdeling i sektoren – men den arbejdsdeling er langt fra tydelig eller ligetil. Traditionelt udbyder universiteterne de forskningsbaserede uddannelser, mens erhvervsakademiuddannelser, professionsbacheloruddannelser, maritime uddannelser og kunstneriske uddannelser overvejende er professionsrettede. Lidt misvisende leder sondringen imidlertid ofte til en skelnen mellem forskningsbaseret og praksisorienteret, som var de hinandens modsætninger. Samtidig leder de relativt beskedne forskningsmidler til de professionsrettede uddannelsesinstitutioner til uklarhed om, hvad forskningsbaseret af uddannelserne reelt betyder. Uklarheden om arbejdsdelingen fører også til uklarhed om ansvaret for opgaver såsom praksisnær forskning, der ikke løftes tilstrækkeligt godt af visse dele af sektoren. *Spørgsmålet er, hvordan sektoren som helhed sikrer en solid videnbaseret af både universiteterne og de professionsrettede uddannelser.*

Der er behov for mere samarbejde mellem de videregående uddannelser. Samarbejde betyder, at man kan lære af hinanden og videndele. Det betyder også, at arbejdsdelingen vil kunne styrkes, så de mange uddannelsesopgaver fordeles på de forskellige institutioner. Endelig afstedkommer samarbejde mellem institutionerne også, at overgangene mellem uddannelser og institutioner på sigt vil lettes. I dag har institutionerne dog i begrænset omfang fokus på de opgaver, som sektoren i samarbejde kan løfte og i højere grad fokus på deres selvoprettholdelse. Det gælder fx opgaver som koordinering af uddannelsesudbud, udvikling af uddannelser på tværs af institutioner, løft af tværinstitutionelle opgaver såsom praksisnær forskning og tværfaglig uddannelse og udvikling af videre- og efteruddannelses tilbud. Samtidig er der for meget konkurrence mellem uddannelsesinstitutionerne om at tiltrække studerende, hvilket i høj grad understøttes af taxameterbevillingerne til institutionerne. *Spørgsmålet*

er, hvor realistisk det er at forvente hensigtsmæssig konkurrence og samarbejde mellem statsfinansierede uddannelsesinstitutioner.

VISION 3. MERE FLEKSIBLE UDDANNELSER

Der skal være bedre mulighed for livslang læring og fleksibilitet i uddannelserne. Særligt i lyset af tre tendenser: den gennemsnitlige levealder – og dermed vores tid på arbejdsmarkedet – forventes at stige de næste årtier; nye teknologiske gennembrud inden for digitalisering og automatisering forventes at påvirke samfundet markant inden for de næste fem-ti år; og der er et historisk stort optag af studerende på de videregående uddannelser, som medfører en meget heterogen studenterpopulation med meget forskellige forudsætninger for at studere. Det kræver nye økonomiske modeller at finansiere uddannelse gennem et helt liv. Et kontroversielt forslag er at afskaffe retskravet for universitetsbachelorer og bruge kandidatuddannelser som en løftestang for videre uddannelse efter flere år på arbejdsmarkedet. Uddannelserne skal i fremtiden også være mere åbne for undervisning som noget, der i højere grad kan supplere læring på jobbet. Og så skal uddannelserne i højere grad indrettes efter, at ikke alle mennesker er uddannelsesparate på samme tidspunkt i deres liv. Digitaliseringen og automatiseringens stadig større påvirkning af arbejdsmarkedet lægger ikke alene op til institutioner, som er mere fleksible mht. deres udbud af uddannelser. Det fordrer også, at uddannelserne er garanter for nogle af de mere langtidsholdbare styrker som selvstændig kritisk tænkning, uddannelse til fællesskab og dannelse af det hele menneske. Større fleksibilitet i uddannelsessystemet handler derudover om institutionernes evne til at tilrettelægge uddannelsesforløb og -indhold på tværs af tid, sted og faglighed. *Spørgsmålet er, om sektoren i jagten på mere fleksibilitet og livslang læring også er villig til at give afkald på dele af det lange og*

uafbrudte uddannelsesliv, danskere er vant til i de første mange år af deres voksenliv.

De videregående uddannelser skal give studerende bedre mulighed for overgange mellem uddannelsesniveauer. Mens muligheden for overgange mellem de mellemlange og de lange videregående uddannelser er til stede, er overgangsfrekvensen i praksis meget lav. Flere observerer et stigende antal dimittender fra erhvervsakademier, som tager en professionsbacheloroverbygning i direkte forlængelse af deres studie på et erhvervsakademi, hvilket både kan være et udtryk for bedre overgange mellem korte og mellem-lange videregående uddannelser og en uhensigtsmæssig brug af muligheden for videre uddannelse, der kunne være spredt ud over et langt liv. I et større perspektiv er der i det danske uddannelsessystem en udfordring forbundet med, at visse uddannelsesvalg tidligt i livet reelt begrænser mulighederne for længere uddannelse senere hen. *Spørgsmålet er, i hvilket omfang vi kan forvente højere overgangsfrekvens, uden at det går for meget ud over kvaliteten af undervisningen.*

Det skal være muligt at lave flere eksperimenter med nye uddannelsesformer uden for de eksisterende rammer. Det kræver større spillerum for at kunne lave mindre eksperimenter med nye former for uddannelse uden de regler, bekendtgørelser og love, som i dag regulerer udviklingen af nye uddannelses-tilbud. Eksperimenterne er tænkt som undtagelsen fra reglen, som mindre "sandbox"-testmiljøer ved siden af den mere traditionelle udvikling af uddannelse. Men det kræver både vilje og mod til at eksperimentere, til at fejle og til at ville lære af fejlene. *Spørgsmålet er, hvordan vi får udbredt læring fra eksperimenterne og undgår, at hver institution skal opfinde den dybe tallerken.*

Vi skal fortsat arbejde for mere lige muligheder for uddannelse. Videregående uddannelse handler om lige muligheder for unge for at udfolde deres

potentialer. Men interviewene peger på en række ubalancer i ligheden. I forhold til de økonomiske forudsætninger for lige muligheder er institutionerne udfordret på deres økonomiske råderum til at tilbyde differentieret undervisning til studerende med ulige forudsætninger for at studere. I forhold til det juridiske fundament for lighed er muligheden for at tage videre uddannelse ofte betinget af uddannelsesvalg tidligt i livet, og retskravet til en kandidatuddannelse omfatter ikke professionsbachelorer. I forhold til den geografiske tilgængelighed af uddannelse for alle kan kvaliteten af uddannelserne i praksis være udfordret, når undervisnings- og videnmiljøer bliver spredt i forsøget på geografisk at dække hele landet. *Spørgsmålet er, hvordan vi bedst balancerer det økonomiske, juridiske og geografiske fundament for lige mulighed for uddannelse.*

VISION 4. UNDERVISNING AF HØJ KVALITET TIL FLEST MULIGE

Kvaliteten af undervisning kan forbedres inden for de nuværende rammer, men økonomien i dag kan kun bringe underviserne et stykke af vejen. Der har aldrig været så mange studerende på de videregående uddannelser som i dag. Det stiller ikke alene større krav om mere fleksible uddannelser, men også om mere differentiering af undervisningen, som kan tilgodese studerende med forskellige forudsætninger for at studere – såvel de boglige forudsætninger som de studerendes mentale robusthed. Samtidig er uddannelsesstilskuddet pr. studenterårsværk faldet i perioden 2008-18. Øget differentiering fordrer ofte en tættere kontakt mellem underviser og studerende, hvilket igen fordyrer undervisningen. Mens muligheden for større statslige uddannelsesstilskud synes knap så sandsynlig, peger interviewene på to alternative kilder til at øge finansieringen af undervisningen: delvis brugerbetaling og delvis omlægning af SU'en til uddannelsesstilskud. Debatten om omlægningen af SU'en er imidlertid

politisk ømtålelig – ikke mindst fordi det er usikkert, om politikerne vil prioritere et eventuelt provenu fra SU til et større uddannelsesstøtsekud. *Spørgsmålet er, hvordan vi kommer ud over de politiske skåltaler om kvalitet og styrker kvaliteten mere konkret i undervisningslokalet.*

Der er behov for tydeligere standarder for, hvordan fremragende undervisning ser ud i respekt for faglige kontekster. Kvalitet understøttes af stærke videnmiljøer og stærke pædagogiske og didaktiske metoder. Derudover er der behov for tydelige og høje standarder for undervisningen i respekt for de forskellige faglige kontekster, eksempelvis i form af mere udbredt fagfællebedømmelse af undervisningen. Tydeligere standarder fordrer desuden bedre meritering af undervisningen. Samtidig med at vi mangler standarder for fremragende undervisning, taler vi sjældent om den dårlige undervisning og den manglende læring, der følger heraf. En ærlig debat om mangelfuld undervisning understøttes heller ikke af taxametersystemet. *Spørgsmålet er, om institutionerne slækker på de faglige krav til studerende, så flere består til gavn for institutionernes økonomi.*

God undervisning er svært, og derfor er der brug for en styrket underviserprofession. Eksempelvis i form af professionelle læringsfællesskaber, hvor undervisningen anerkendes som et håndværk, man kan styrke i samarbejde med sine kollegaer. Politisk er der brug for opmærksomhed på dette behov, især i forhold til at arbejde med meritering og stillingsstrukturer, der fremmer god undervisning. Der er behov for pædagogisk ledelse, som interesserer sig mindst lige så meget for fagfællebedømmelse af pensumlister og undervisning som for ledighedsstatistikker og studenterevalueringer. Og så kræver det undervisere, som er villige til at debattere deres undervisning med fagfæller frem for at overlade debatten om undervisningskvalitet til embedsmænd, topledelse og andre udenforstående, der ikke har den fornødne faglige indsigt. Sidst, men ikke mindst,

er der brug for mere solid viden om, hvordan digitale hjælpemidler kan skabe bedre undervisning og styrke de studerendes læring. *Spørgsmålet er, om underviserne er villige til at udsætte sig for sparring, og om ledelsen er villig til at prioritere tiden brugt på undervisning højere.*

God undervisning kræver motiverede studerende. Og udsigten til at få et arbejde er ikke tilstrækkeligt til at vække de studerendes faglige begejstring. Uddannelserne skal i højere grad præsentere de studerende for, hvordan de kan bruge uddannelsen til at løse de helt store problemer i verden. Samtidig må det erkendes – ikke mindst i lyset af de store årgange på de videregående uddannelser – at nogle uddannelser er mere udfordrede end andre, hvad angår de studerendes engagement, frafald og ansvar for egen og andres læring. Herudover er der behov for mere aktiv og studentcentreret undervisning samt øget feedback, så de studerende i højere grad kan finde motivation i deres individuelle faglige udvikling i tæt supervision med underviseren. Det harmonerer desværre ikke så godt med statens faldende uddannelsesstøtsekud pr. studerende de seneste ti år. Samtidig skal det ikke være nemt at tage en uddannelse, hvorfor uddannelsesinstitutioner og undervisere skal møde de studerende med tydeligere og større krav og på den måde tage dem alvorligt. Desværre kan større krav meget vel føre til større frafald, hvilket straffes af taxametersystemet. *Spørgsmålet er, om de studerende vil møde kravene med større indsats eller frafald, og om institutionerne og det politiske system er rede til at acceptere risikoen for mindre optag fremover.*

Om analysen

Denne analyse er resultatet af en kombination af deskresearch og kvalitative interviews. Deskresearchen består af en gennemgang af litteratur fra både danske og udenlandske kilder med fokus på den historiske udvikling af de videregående uddannelser. Hovedkilden til analysen er dog 52 interviews med ledende og fremtrædende personer i sektoren.

Interviewene er gennemført i perioden primo januar til ultimo marts. Interviewene har haft to hovedspørgsmål: 1) Hvor skal de videregående uddannelser bevæge sig hen de næste fem-ti år, hvis vi tager den historiske baggrund i betragtning? 2) Og hvad står i vejen for den udvikling? Fokus i interviewene har særligt været at identificere de udfordringer, som er svære at tale om eller få greb om i sektoren.

Alle respondenter er blevet bedt om at svare som individuelle fagpersoner og ikke som repræsentanter for deres arbejdsplads. Respondenterne er blevet bedt om at tale om mål og udfordringer for hele sektoren, snarere end for maritime og kunstneriske uddannelser, erhvervsakademier, professionshøjskoler og universiteter hver for sig. Ambitionen har været at nå omkring alle problemstillinger for den forholdsvis omfattende sektor, hvorfor interviewpersonerne af tidsmæssige årsager har været nødt til at begrænse sig til et mindre udvalg af problemstillinger.

I afrapporteringen har DEA tilstræbt at være tro mod respondenternes besvarelser og lade uenigheder på tværs bestå. DEA har alene sammenfattet bidragene. Det skrevne ord står med andre ord for DEAs regning.

Analysen er publiceret i forbindelse med DEAs Årsmøde den 9. maj 2019.

INFORMANTER I ANALYSEN

- Anders Graae Rasmussen**, Rektor, Erhvervsakademi Dania
- Anders Hanberg Sørensen**, Rektor, Aarhus Maskinmesterskole
- Anders Overgaard Bjarklev**, Rektor, DTU
- Anette Dørge**, Direktør, Danmarks Akkrediteringsinstitution
- Bente Merete Stallknecht**, Prorektor, Københavns Universitet
- Berit Eika**, Prorektor, Aarhus Universitet
- Birthe Friis Mortensen**, Rektor, UC SYD
- Brian Bech Nielsen**, Rektor, Aarhus Universitet
- Camilla Gregersen**, Formand, Dansk Magisterforening
- Camilla Wang**, Rektor, Professionshøjskolen Absalon
- Anne Katrine Bojsen**, Chefkonsulent, Ingeniørforeningen IDA
- Charlotte Rønhof**, Fhv. underdirektør, Dansk Industri
- Christian Mathiasen**, Rektor, Erhvervsakademi Aarhus
- Christine Antorini**, Direktør, LIFE hos Novo Nordisk Fonden
- Christopher Ammentorp**, Formand, Studenterforum UC
- Erik Andreassen**, Rektor, Maskinmesterskolen København
- Erik Knudsen**, Rektor, UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole
- Hanne Leth Andersen**, Rektor, Roskilde Universitet
- Harald Mikkelsen**, Rektor, VIA University College
- Henrik Dam**, Rektor, Syddansk Universitet
- Henrik Larsen**, Rektor, Erhvervsakademi Sydvest
- Jakob Fuglsang**, Uddannelsesredaktør, Politiken
- Janus Broe Malm**, Direktør for politisk/økonomisk afdeling, Akademikerne
- Jesper Bernhardt**, Direktør, SIMAC
- Johan Hedegaard Jørgensen**, Formand, Danske Studerendes Fællesråd
- Kim Simonsen**, Forbundsformand, HK
- Lars Beer Nielsen**, Sekretariatschef, Radikale Venstre og fhv. kontorchef, Styrelsen for Videregående Uddannelse
- Lene Augusta Jørgensen**, Rektor, UCN
- Lene Dammand Lund**, Rektor, KADK
- Louise Gade**, Prorektor, VIA University College
- Jakob Krohn-Rasmussen**, Chefkonsulent, Dansk Byggeri
- Mads Eriksen**, Uddannelses- og forskningspolitisk chef, Dansk Erhverv
- Martin Zachariasen**, Rektor, IT-Universitetet
- Mette Fjord Sørensen**, Chef for forskning, videregående uddannelser og mangfoldighed, Dansk Industri
- Mikkel Haarder**, Direktør, Danmarks Evalueringsinstitut (EVA)
- Mikkel Leihardt**, Vicedirektør, Styrelsen for Institutioner og Uddannelsesstøtte
- Nanna Højlund**, Næstformand, Fagbevægelsens Hovedorganisation
- Niels Egelund**, Rektor, IBA Erhvervsakademi Kolding
- Nikolaj Malchow-Møller**, Rektor, CBS
- Ole Gram-Olesen**, Rektor, Cphbusiness
- Per Holten-Andersen**, Fhv. rektor på CBS,
- Per Michael Johansen**, Rektor, Aalborg Universitet
- Peter Lauritsen**, Professor MSO ved Aarhus Universitet og medstifter af Det Alternative Kvalitetsudvalg
- Pia Ankerstjerne**, Direktør, MARTEC
- Rune Heiberg**, Director i DAMVAD Analytics og fhv. områdechef i Danmarks Akkrediteringsinstitution
- Steen Enemark Kildesgaard**, Rektor, Københavns Erhvervsakademi
- Stefan Hermann**, Rektor, Københavns Professionshøjskole
- Søren Barlebo**, Partner, Mobilize Strategy Consulting og fhv. dekan på CBS
- Thomas Christensen**, Uddannelseschef, Lederne
- Torben Dahl**, Rektor, Fredericia Maskinmesterskole
- Uffe Toudal Pedersen**, Fhv. departementschef i Uddannelses- og Forskningsministeriet
- Ulla Skaarup**, Rektor, Zealand – Sjællands Erhvervsakademi

Den historiske udvikling inden for sektoren

Forord

Resume: Fire veje til udvikling af fremtidens uddannelser

Om analysen

Den historiske udvikling inden for sektoren

Vision 1. Et klarere mål for uddannelsernes virke

Vision 2. En mere sammenhængende sektor

Vision 3. Mere fleksible uddannelser

Vision 4. Undervisning af høj kvalitet til flest mulige

Litteratur

Skal debatten om visioner for de videregående uddannelser åbnes, skal man først og fremmest forstå, hvilke faktorer der har karakteriseret udviklingen af sektoren frem mod i dag. Den historiske udvikling af de videregående uddannelser frem mod det, vi kender som én sektor i dag, har været markant. Særskilt spiller tre faktorer en stor rolle i forhold til at forstå det grundlag, som sektoren udspringer af. Det drejer sig om ekspansionen i antal studerende og statens uddannelsesstøtte, om de omfattende fusioner og om styringen af de videregående uddannelser. De tre faktorer gennemgås kort i dette kapitel.

EKSPLOSIV EKSPANSION

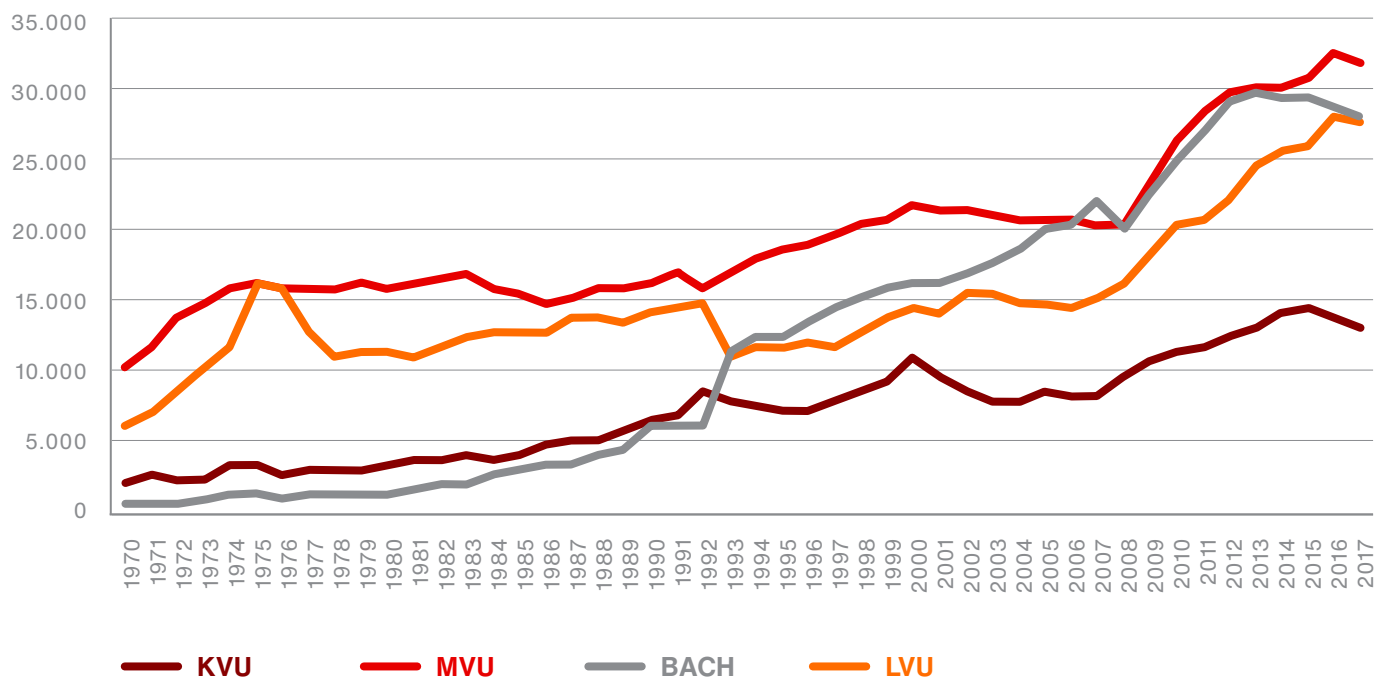
Siden 70'erne har de videregående uddannelser i Danmark undergået en voldsom ekspansion i antallet af studerende. På fire et halvt årti er det samlede årlige optag gået fra lige knap 20.000 til over 100.000 studerende (se figur 1). Særligt universitetsuddannelserne – de akademiske bacheloruddannelser og lange videregående uddannelser (kandidatuddannelser) – har oplevet en markant stigning fra i 1970 at udgøre 35 pct. af de samlede videregående uddannelser til i 2017 at tegne sig for 55 pct.

FIGUR 1.

Årligt optag for korte (KVU), mellemlange (MVU) og lange videregående uddannelser (LVU) samt akademiske bacheloruddannelser (BACH) i perioden 1970-2017.

Kilde: egne beregninger på baggrund af data fra Danmarks Statistik.

Antal optagne

Ser man i stedet fremad, forventes mere end 60 pct. af en 9.-klasseårgang fra 2016 at ville tage en videregående uddannelse inden for 25 år. Det fremgår af figur 2, der viser Undervisningsministeriets profilmodel, som for året 2016 fremskriver, hvordan de elever, som afsluttede 9. klasse i 2016, vil uddanne sig i fremtiden, hvis det samlede uddannelsessystem og uddannelsesadfærden fortsætter med at være, som da eleverne gik i 8. og 9. klasse. Profilmodellen viser, at andelen, der forventes at opnå en

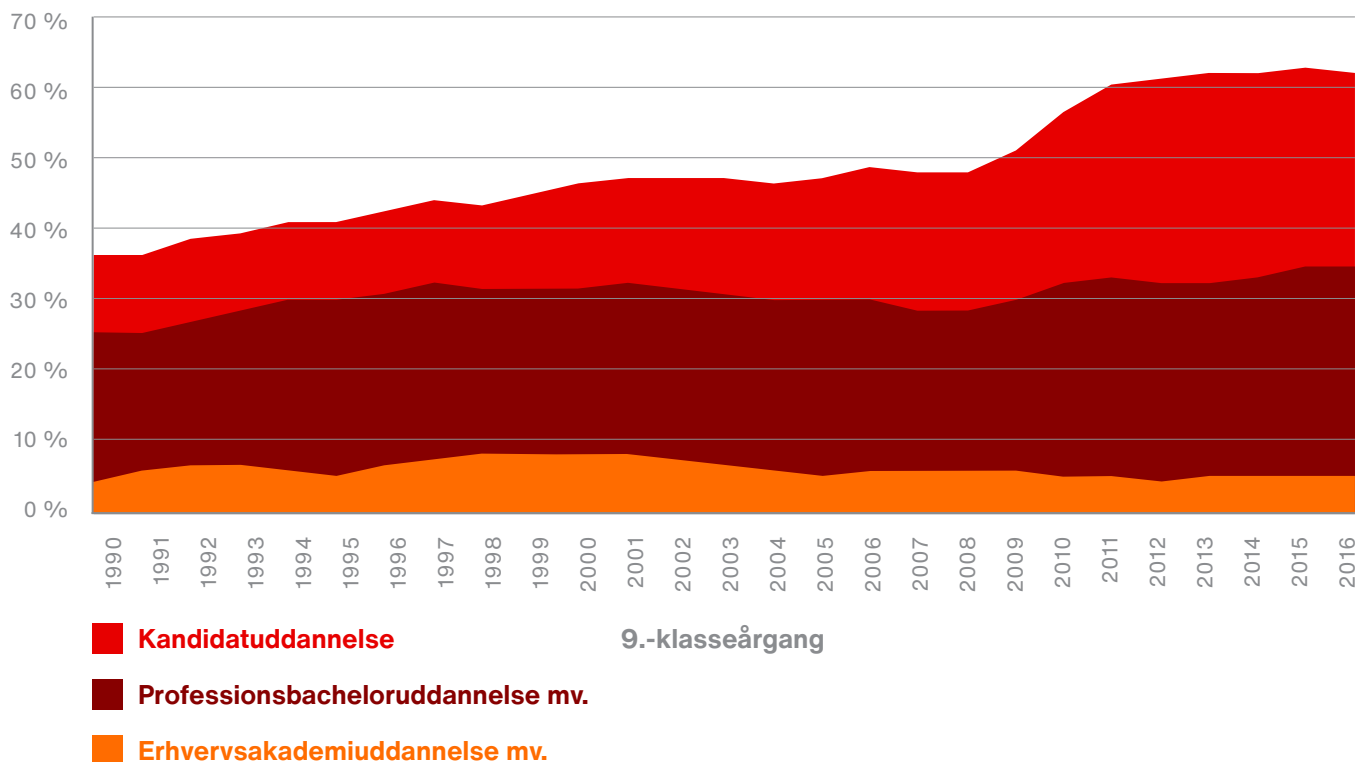
kandidatuddannelse som højeste uddannelsesniveau, har været stigende siden 1990, men svagt faldende fra 2013 til og med 2016. Ligesom stigningen i det årlige optag i figur 1 stiger fremskrivninger støt fra 9.-klasseårgangen i 1990 og frem til 2016. Det er dog vigtigt at holde sig for øje, at modellen ikke er et udtryk for *realiseret* adfærd, hvorfor adfærden for 9.-klasseårgangen fra 1990 også afspejler en forventet adfærd.

FIGUR 2.

Andelen af en ungdomsårgang som forventes at få en erhvervsakademi-, professionsbachelor- eller kandidatuddannelse 25 år efter 9. klasse i perioden 1990-2016 (pct.).

Anm.: Andel af ungdomsårgang med erhvervskompetencegivende uddannelse fordelt på højeste fuldførte uddannelse, 25 år efter 9. klasse. Profilmodellen er en fremskrivning af, hvordan en 9.-klasseårgang forventet vil uddanne sig over de kommende 25 år. Fx tager 9.-klasseårgangen fra 1990 udgangspunkt i den ungdomsårgang, der gik i 9. klasse i skoleåret 1989/90, og viser, hvordan årgangen forventes at uddanne sig.

Kilde: Undervisningsministeriets profilmodel, som beregnes af Styrelsen for It og Læring på baggrund af Danmarks Statistiks registre.

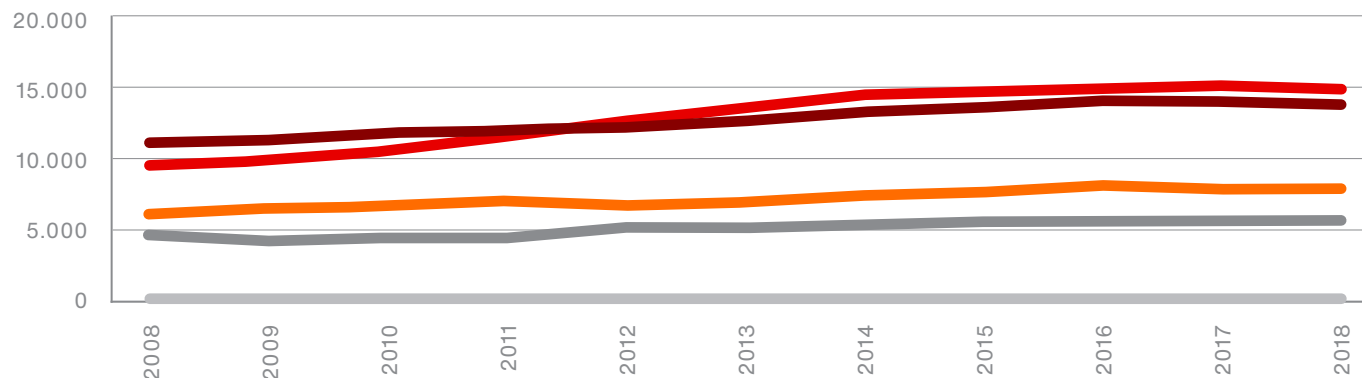
Parallelt med stigningen i antallet af studerende ligger statens samlede uddannelsestilskud til de videregående uddannelser historisk højt på ca. 14 mia. kr. fra 2016 til 2018 (se figur 3). I 2012 og årene efter overstiger statens udgifter til SU-stipendier (før skat) statens udgifter til uddannelsestilskud.

FIGUR 3.

Udgifter til uddannelsestilskud og SU-stipendier før skat til de videregående uddannelser i perioden 2008-18 (mio. kr., faste 2018-priser).

Kilde: Uddannelses- og Forskningsministeriet.

Mio. kr.

SU-stipendier

Uddannelsestilskud til videregående uddannelser i alt

Uddannelsestilskud til universiteterne

Uddannelsestilskud til videregående kunstneriske uddannelser

Uddannelsestilskud til erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser

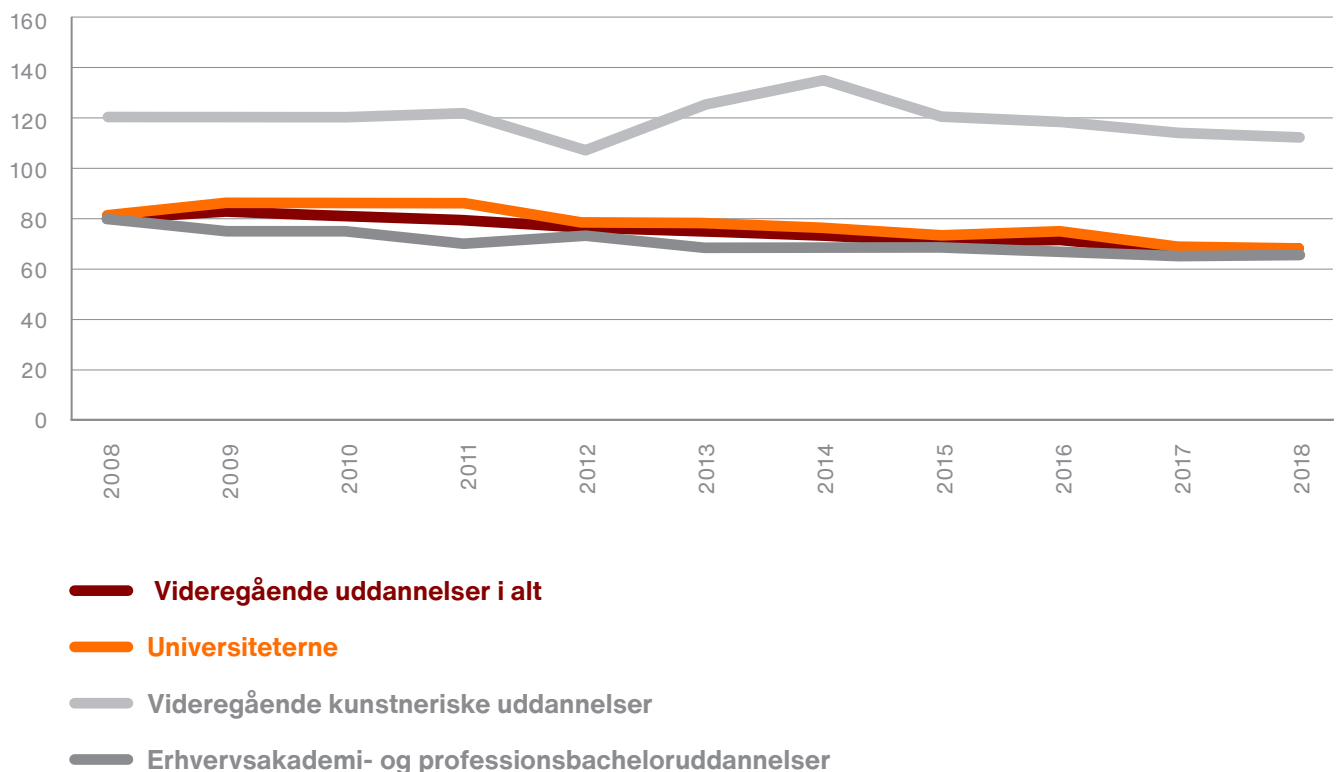
Til trods for, at både uddannelsestilskuddet til og antallet af studerende på de videregående uddannelser i dag er historisk høje, er uddannelsestilskuddet pr. studenterårsværk faldet i perioden 2008-18 (se figur 4). Mere konkret er tilskuddet faldet fra 81.744 kroner i 2008 til 67.846 kroner i 2018.

FIGUR 4.

Uddannelsestilskud pr. studenterårsværk i perioden 2008-18 (tusinde kr., faste 2018-priser).

Kilde: Uddannelses- og Forskningsministeriet.

Tusinde kr.

OMFATTENDE FUSIONER

Parallelt med stigningen i uddannelsesstilskuddet og antallet af studerende er sektoren i Danmark overgået til større og færre uddannelsesinstitutioner i dag. Fra 1998, hvor sektoren bestod af 195 institutioner, er de videregående uddannelser i dag samlet på lidt over 30 institutioner (Hansen 2017). I 2011 blev de alle lagt sammen under ét ministerium (Ministeriet for Børn og Undervisning og Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående uddannelser 2011).

En betydelig del af sammenlægningerne fandt sted i 2007 som et resultat af udmøntningen af Globaliseringsaftalen. Her blev tre omfattende fusioner gennemført: for det første blev 25 forskningsinstitutioner fusioneret til tre forskningsinstitutioner og otte universiteter. For det andet blev flere mindre uddannelsesinstitutioner, der udbød mellemlange videregående uddannelser, som eksempelvis seminarier, sygeplejeskoler og byggetekniske højskoler, fusioneret til regionale professionshøjskoler. For det tredje blev erhvervsakademierne udskilt fra erhvervsskolerne, og de nye erhvervsakademier samlede udbuddene af teknisk-merkantile erhvervsakademiuddannelser, professionsbacheloruddannelser og videregående voksenuddannelser (DEA 2016). I forhold til de kunstneriske uddannelser blev Arkitektskolen, Designskolen og Konservatorskolen fusioneret til Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering (KADK) i 2011.

Fusionerne har hovedsageligt været drevet frem af argumenter om stordriftsfordele ved at sammenlægge administration, viden, tekniske faciliteter, bygninger og undervisningsressourcer. Hensigten har dels været at øge institutionernes internationale konkurrencedygtighed, dels at nedbringe deres omkostninger (Aagaard, Hansen, og Rasmussen 2016b).

Fusionerne har også skabt et videregående uddannelsessystem i Danmark med adskillige multi-campus-institutioner. Særligt universiteternes campus-strukturer er spredt over hele landet, hvilket umiddelbart ikke bidrog til de forventede effektiviseringsgevinster, men i højere grad øgede konkurrencen mellem de danske institutioner (Aagaard, Hansen, og Rasmussen 2016a). Frem for at mindske antallet af programmer og campusser øgede konkurrencen i stedet kompleksiteten af det nationale universitetssystem med eksempelvis Syddansk Universitet, Aalborg Universitet og Aarhus universitet, der hver især har campus i to-tre regioner.

STYRING AF DE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Ekspansionen af videregående uddannelser har i Danmark som i resten af Skandinavien i efterkrigstiden være drevet af ønsket om regional udvikling og vækst (Andersen og Jacobsen 2012; Nielsen og Andreasen 2015). Politisk blev uddannelse betragtet som en investering i samfundet – herunder økonomien – og der var stort fokus på lige adgang til uddannelse for alle. I kølvandet på den økonomiske nedtur i slutningen af 70'erne blev der stigende opmærksomhed på uddannelsernes arbejdsmarkedsrelevans, kvalitetssikring af uddannelserne og institutionernes effektivitet. I 2001 overgik de maritime uddannelser til selveje, mens de kunstneriske uddannelser i dag udbydes af to statslige og én selvejende uddannelsesinstitution. Med universitetsreformen i 2003 og oprettelsen af professionshøjskoler og erhvervsakademier i henholdsvis 2008 og 2009, indførte staten bestyrelser med eksternt flertal og ansatte ledere på uddannelsesinstitutionerne. Med denne udvikling overgik uddannelsesinstitutionerne til institutionelt selveje og en høj grad af performancebaseret kontraktstyring (Ahola m.fl. 2014).

Sidenhen har staten udviklet en række reformer med forskellige styringsredskaber for bl.a. at sikre kvalitet, relevans og politiske prioriteringer. I 2007 blev der indført akkreditering med fokus på ekstern kvalitetssikring af videregående uddannelser i Danmark med ACE Denmark – i dag Danmarks Akkrediteringsinstitution – og Danmarks Evalueringsinstitut som operatør. Fra 2013 blev akkreditering af enkeltuddannelser (uddannelsesakkreditering) suppleret med akkreditering af hele uddannelsesinstitutioner (institutionsakkreditering).

I 2006 indførte regeringen treårige udviklingskontrakter mellem uddannelses- og forskningsministeren og institutionerne for videregående uddannelser. Heri indgik tre-fem selvvalgte og tre-fem pligtige mål. Institutionernes selvvalgte mål afspejlede institutionens egne strategiske prioriteringer og profilering, og de selvvalgte mål blev formuleret af den enkelte institution. De pligtige mål var baseret på samfundsmæssige prioriteringer og blev opstillet af uddannelses- og forskningsministeren. Udviklingskontrakterne er fra år 2018 erstattet af de fireårige strategiske rammekontrakter, der indgås mellem ministeren og bestyrelsesformanden på vegne af bestyrelsen for den enkelte institution.

Ud over akkreditering og udviklingskontrakter omfatter styringen bl.a. også taxametersystemet og tilsyn. Fra 2013 indfører forskellige regeringer desuden en række reformer med fokus på årlige effektiviseringer og besparelser. Fremdriftsreformen i 2013 sætter fokus på nedbringelse af studerendes studietid; dimensionering i 2014 søger et bedre match mellem uddannelser og arbejdsmarked; omprioriteringsbidraget har siden 2016 krævet årlige besparelser på 2 pct. fra sektoren; og uddannelsesloftet har siden 2016 begrænset muligheden for dobbeltuddannelse.

DEA har tidligere peget på, at institutionerne oplever, at de mange styringsredskaber på uhensigtsmæssig vis indskrænker bestyrelsernes ledelsesrum

(DEA 2016). Hensigten med overgangen til selveje var at styrke institutionernes ansvar og handlekraft, og parallelt hermed afsatte de politiske partier bag Globaliseringsaftalen 43 mia. kroner til primært uddannelse og forskning i perioden 2006-12. I det lys synes rækken af reformer og styringsredskaber, herunder særligt de årlige korrigeringer af de videregående uddannelser fra 2013 og frem, at have karakter af et vist tillidstab mellem staten og institutionerne.

Vision 1. Et klarere mål for uddannelsernes virke

Forord

Resume: Fire veje til udvikling af fremtidens uddannelser

Om analysen

Den historiske udvikling inden for sektoren

Vision 1. Et klarere mål for uddannelsernes virke

Vision 2. En mere sammenhængende sektor

Vision 3. Mere fleksible uddannelser

Vision 4. Undervisning af høj kvalitet til flest mulige

Litteratur

Udviklingen de sidste ti år tyder på et opbrud i Danmarks videregående uddannelsespolitik. Statens uddannelsesstilsbud pr. studerende er faldet, fusionerne har i et vist omfang medvirket til øget konkurrence mellem institutionerne, og staten har i stigende grad indrammet ledelsesrummet i det institutionelle selveje med en række styringsredskaber, der har haft til hensigt at sikre kvalitet, relevans og politiske prioriteringer. Rækken af reformer og styringsredskaber, herunder særligt korrigeringer af de videregående uddannelser fra 2013 og frem, synes at udtrykke et vist tillidstab mellem staten og institutionerne.

Det historiske opbrud danner i høj grad baggrund for de visioner, som tegner sig på tværs af analysens interviews. I den resterende del af analysen præsenteres de udfordringer, der knytter sig til visionerne for, hvordan de videregående uddannelser ifølge sektoren selv bør udvikles fremover.

BEHOVET FOR EN FÆLLES VISION

Den videregående uddannelsessektor efterspørger en vision for de videregående uddannelser, der 1) samler, 2) giver retning(er) og 3) understøtter det langsigtede arbejde for at imødekomme fremtidens behov.

Sektorens fem ben – erhvervsakademier, maritime uddannelser, professionshøjskoler, kunstneriske uddannelser og universiteter – arbejder ifølge mange interviewpersoner ikke i tilstrækkelig grad sammen mod et større fælles mål. Den færdige lovgivning med tilhørende særlove for de videregående uddannelser har tendens til at understøtte et ensidigt fokus på arbejdsmarkedsrelevans. En interviewperson beskriver fx formålsparagraferne som ensidigt "funktionelle" og efterspørger et udvidet sigte, der bl.a. også har fokus på almindelig dannelse. Centrale aktører i sektoren overvejer, om en fælles formålsparagraf med normative mål med

et bredere sigte for sektoren kunne fungere som retningsgivende for en fælles, samarbejdende ånd, der også kan højne befolkningens engagement i de videregående uddannelser såvel som motivere de studerende. Der skal fortsat være fokus på arbejdsmarkedsrelevans, men også mere end det, da uddannelse fx også bidrager til at danne kritisk tænkende samfundsborgere.

Samtidig er arbejdsdelingen mellem de forskellige institutionstyper ifølge mange interviewpersoner uklar. Uddannelsesinstitutionerne henvender sig hver især til forskellige målgrupper og understøtter forskellige arbejdsmarkeds- og samfundsbehov – alle lige vigtige. Derfor efterspørger mange interviewpersoner en tydeligere formuleret arbejdsdeling mellem institutionstyper og inden for institutionstyper i forhold til deres opgaver relateret til uddannelsesudbud og arbejdsmarkedet og i et bredere samfundsmæssigt perspektiv. Disse perspektiver uddybes i afsnittet Vision 2. En mere sammenhængende sektor.

For at visionen bliver langtidsholdbar skal der ifølge flere interviewpersoner også tages politisk ansvar for et langsigtet fokus, som alle relevante aktører forpligtes på. Det er nødvendigt, fordi den primære værdi af både uddannelse og forskning viser sig på sigt. Uddannelser gennemføres typisk på mellem to og fem år, mens værdien viser sig over et helt liv. Blandt politikere er flere interviewpersoners oplevelse, at man i højere grad arbejder med kortere perspektiver. En regeringsperiode varer op til fire år, hvor de siddende ministre skal sætte deres aftryk. Opfattelsen blandt mange interviewpersoner er, at der ikke er den samme tålmodighed og det samme fokus på kontinuitet fra politisk side som på de videregående uddannelsesinstitutioner, hvilket bl.a. ses i antallet af ministre (seks) i Uddannelses- og Forskningsministeriet de seneste fem år, som alle har haft forskellige fokuspunkter og mærkesager.

Første skridt mod en fælles vision kunne ifølge flere interviewpersoner være, at den siddende statsminister efter en bred dialog med sektoren formulerer en overordnet vision, som resortministeren udmønter og giver liv, ved at uddannelsesinstitutionerne leverer deres bud på den konkrete udformning. Denne tilgang, med øverste politiske niveau involveret, ses inden for områder med større politisk bevågenhed fx inden for sundhed. I interviewene peger interviewpersoner desuden på vores nordiske naboer som inspiration. Norge er et eksempel på, hvordan man forsøger at formulere politiske mål gennem stortingsmeldingen om kvalitet i højere uddannelse¹ (Norges regering 2018), der skal blive retningsanvisende for uddannelsessektoren. STRUT-rapporten² for styr och resurs utredning (Regeringskansliet 2019) i Sverige er et eksempel på, hvordan der kan arbejdes med mere langsigtede målsætninger. I STRUT-rapporten foreslås det, at der laves samlede fireårige rammer for videregående uddannelse i Sverige, og at der på baggrund heraf udarbejdes institutionsspecifikke kontrakter.

FORUDSÆTNINGEN FOR EN VIRKNINGSFULD VISION

Interviewpersonerne beskriver generelt, hvordan de videregående uddannelser fungerer i et omskifteligt landskab præget af skiftende ministre, hyppige politiske indspil, detailregulering fra politisk hold på trods af selvstyre og kortsigtede økonomiske rammer. Stabilitet i rammerne for de videregående uddannelser er ifølge mange interviewpersoner en forudsætning for, at de

indholdsmæssige visionselementer bliver virkningsfulde. Blandt interviewpersonerne efterspørges fx bevillingsrammer, der rækker flere år frem end de nuværende tre år. Dette ses fx på forsvarsområdet, hvor der er tradition for fem-seks-årige forlig (Regeringen (Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti) m.fl. 2018). Det vil ifølge flere interviewpersoner understøtte institutionerne i det mere langsigtede strategiske arbejde, da de vil være bedre stillet i forhold til at udvise rettidig omhu, når de kender deres økonomiske rammevilkår flere år frem. Stabilitet efterspørges også i form af fusions- og reformpause.

VÆRDIEN AF UDDANNELSE SKAL TYDELIGGØRES

Danmark skal ifølge interviewpersonerne i højere grad i fremtiden anskue uddannelse som en investering, der driver vækst og velstand. I dag oplever flere interviewpersoner, at uddannelse i den politiske logik fremstår som en udgift. Uddannelse er fx en udgiftspost i nationalregnskabet for BNP. Dette "finansministerielle ræsonnement" ønsker flere interviewpersoner et opgør med, fordi det animerer til besparelser og effektiviseringer, så "udgiften" nedbringes i en samfundsøkonomi, hvor pengene er små og ressourcebehovet fra andre områder er stort. Udgiftslogikken skygger ifølge interviewpersonerne for paradokset i, at der skæres i det, vi som samfund skal leve af i fremtiden – det får konsekvenser for uddannelseskvaliteten og det samfundsmæssige afkast på sigt.

Modsat hvad der er tilfældet for infrastrukturprojekter og sundhedssystemet, mener mange interviewpersoner ikke, at den videregående uddannelsessektor for alvor evner at fremvise konsekvenserne af besparelser eller manglende investeringsvilje i form af sammenstyrtede brokonstruktioner, dårligere pleje eller færre operationer for politikerne. For at

-
1. I Norge har man fx på et videnskabeligt grundlag i Stortinget vedtaget en kvalitetsmelding i 2017, som beskriver retningen for udviklingen af de videregående uddannelser.
 2. Indeholder en gennemgang af ledelsen af universiteter og gymnasier samt ressourceallokeringen. Rapporten skal fremlægge forslag til effektiv styring, som understøtter målet om, at Sverige skal være et af verdens førende forsknings- og innovationslande og en førende vidennation.

skabe tydelighed om konsekvenserne ved ikke at anerkende uddannelse som en investering skal der således gives eksempler på konkrete konsekvenser af den førte politik, hvilket ifølge flere interviewpersoner er en fælles opgave for uddannelsesinstitutionerne og erhvervslivet, så politikerne kan få syn for sagen. Flere interviewpersoner peger på, at uddannelsesinstitutionerne særligt selv har en forpligtelse til at sætte fokus på det afkast, samfundet går glip af, når der gennemføres besparelser og effektiviseringer, og til at styrke fortællingen om, hvordan det påvirker menigmand, frem for at fokusere på udfordringer i et systemperspektiv.

Samtidig er uddannelse ifølge mange interviewpersoner ikke blot en investering i vækst og velstand, men også en investering i samfundet som helhed og almindelsen af borgerne. Mange interviewpersoner forklarer, at uddannelse på individniveau er med til at danne det hele menneske, giver livskvalitet og uddanner til demokrati og medborgerskab, mens uddannelse på et samfundsniveau bidrager til sammenhængskraft og bæredygtige løsninger på samfundsudfordringer. Kendetegnende for sektoren er, at mens målepunkterne for vækst og velstand er klare gennem arbejdsmarkedsparametre som beskæftigelse, ledighed og lønudvikling, er det vanskeligere for interviewpersonerne at være konkrete, når det gælder værdien af uddannelse for samfundet som helhed og for almindelsen af den enkelte borger. Samlet set tyder interviewene på, at uddannelsessektoren mangler et tydeligt sprog for disse værdier. Et sprog, der også kunne medføre en bredere folkelig interesse for uddannelsesområdet og et større politisk fokus.

EN BREDERE FOLKELIG LEGITIMITET

De videregående uddannelser skal i højere grad sikre den brede folkelige legitimitet, mener flere interviewpersoner. Flertallet i den danske befolkning har en tilknytning til de videregående uddannelser. De har selv taget en videregående uddannelse eller nyder på forskellig vis godt af dem, der har taget én, gennem kvalificeret service fra fx læger og pædagoger eller ingeniører. Men befolkningen er ikke sektorens ambassadører, når bevillinger skæres, og der effektiviseres inden for uddannelse og forskning. Den brede befolkning forholder sig ifølge flere interviewpersoner for passivt og lader sektoren kæmpe sin egen kamp. Her er en del af udfordringen, at de videregående uddannelser har haft en tendens til at lukke sig om sig selv, fx ved ikke at tydeliggøre deres bredere samfundsbidrag.

Tidligere var værdien af de videregående uddannelser ifølge flere interviewpersoner tydeligere for den brede befolkning. Flere af de centrale aktører i sektoren peger på, at den brede befolkning i dag ikke i tilstrækkelig grad oplever, at de videregående uddannelsesinstitutioner er vedkommende og bidrager med værdi for den brede befolkning. Det er fx ikke en tydelig diskurs i medierne, at uddannelse er en del af løsningen på centrale udfordringer, som samfundet står over for. Fx at man gennem uddannelse af fremtidens klimaforskere kan sikre løsninger på klimaudfordringerne. Flere interviewpersoner efterspørger, at de videregående uddannelsesinstitutioner skal tydeliggøre deres relevans for den enkelte borger og i en bredere samfundsmæssig forstand. Dertil kan de med fordel også sætte større fokus på at invitere omverdenen indenfor på uddannelserne. I interviewene peges på, at dette er vanskeligt, men nødvendigt i bestræbelsen på at skabe folkelig opbakning. Med en større folkelig opbakning vil det politiske fokus på området også styrkes.

TILLIDEN SKAL GENETABLERES I HELE DEN VIDEREGÅENDE UDDANNELSESSEKTOR

Den videregående uddannelsessektor er ifølge en bred skare af interviewpersoner kendetegnet ved, at der ikke er en tilstrækkelig tillid. Det gælder både mellem politikere, embedsværk og institutioner, samt mellem de videregående

uddannelsesinstitutioner. Flere interviewpersoner peger derfor på, at i fald der skal flere, nye politiske tiltag i spil, skal det næste være en tillidsreform. Det kunne ifølge disse interviewpersoner fx være en aftale, der understøtter institutionernes selvstændighed, frem for at pålægge yderligere styring fra centralt hold.

BOKS 1: En mere tydelig samfunds-kontrakt mellem staten og de videregående uddannelsesinstitutioner

En stærk videregående uddannelsessektor er kendetegnet ved, at institutionerne og staten har en tydelig fælles forståelse af og tillid til, hvilken rolle uddannelserne skal spille i samfundet. Det mener Peter Maassen, professor ved Universitetet i Oslo, der peger på denne relation som en uundværlig og uformel samfundskontrakt, hvor både staten og institutionerne har tillid til og er forpligtede mht. de roller og det ansvar, som de hver især har.

Samfundskontrakten, argumenterer Maassen, befinder sig imidlertid i en overgangsperiode præget af dalende tillid. Han finder det bl.a. i de europæiske lande, hvor de videregående uddannelsers rolle, ansvar og pligter ikke længere er tydelige, og hvor statens tillid til institutionerne daler. Den mere uformelle "gentleman's agreement" er i højere grad blevet erstattet af en mere formaliseret aftale om uddannelsernes hovedsageligt økonomiske bidrag til samfundet. Samtidig opfatter staten i stigende grad de videregående uddannelser som universelle problemknusere, der kan anvendes på stort set samtlige socio-økonomiske problemer.

Udfordringen ved de mere formelle kontrakter mellem institutionerne og staten er, at de ofte afhænger af målbare indikatorer, som kan have uforudsete konsekvenser for, hvordan institutionerne løser deres opgaver. Det kan fx føre til, at institutionerne spiller med sikre kort og undgår mere risikable udviklingsmål, hvor relevante de end måtte være. Formelle kontrakter kan også indeholde modstridende mål, som institutionerne forventes at opfylde på samme tid. Maassen fremhæver eksempelvis institutionskontrakter med staten, hvor videregående uddannelsesinstitutioner på samme tid forventes at øge optaget af studerende, reducere frafald og øge kvaliteten af undervisningen – uden yderligere finansiering. Sidst men ikke mindst indebærer mere formelle kontrakter mellem staten og institutionerne, at institutionskontrakterne får deres egen logik, hvor staten og institutionerne glemmer den forandring, hvortil de enkelte kontraktmål oprindeligt var tænkt at skulle bidrage.

*Kilde: "A New Social Contract for Higher Education?"
I Higher education in societies: a multi scale perspective,
redigeret af Gaële Goastellec og France Picard. Rotterdam:
SensePublishers (Maassen 2014).*

Nogle interviewpersoner mener, at institutionerne har misligholdt den tidligere samfundskontrakt med staten om, hvilket ansvar og hvilken rolle institutionerne har i det danske samfund. Nogle interviewpersoner beskriver, hvordan uddannelsessektoren har haft gode vilkår. Der peges på, at andre politikområder har set misundeligt til, mens uddannelsessektoren modtog Globaliseringsmidlerne fra 2008 og frem og først sent (2016) blev præsenteret for omprioriteringsbidraget. Interviewpersonerne oplever dog ikke, at institutionerne i tilstrækkelig grad har forvaltet deres ressourcer hensigtsmæssigt og sikret arbejdsmarkedsrelevante dimittender hurtigt nok og i tilstrækkeligt omfang. Bl.a. derfor er uddannelsesinstitutionerne blevet mødt med styringsinitiativer, herunder bl.a. politiske reformer rettet mod fremdrift, arbejdsmarkedsrelevans og effektivisering.

I tråd hermed oplever mange interviewpersoner fra de videregående uddannelsesinstitutioner, at politikere og embedsværk ikke ønsker at give dem tilstrækkelige frihedsgrader. Uddannelsesinstitutioner detailreguleres gennem bl.a. reformer og udviklingskontrakter, hvilket flytter fokus fra institutionernes kerneopgaver som uddannelse og undervisning. De oplever således ikke i tilstrækkelig grad at få mulighed for at tage ansvar for egen udvikling og udfolde deres særkender med den forskellighed, de har. Denne oplevelse underbygger en DEA-analyse fra 2016 af institutionernes oplevelse af styringen på de videregående uddannelser (DEA 2016).

De løbende reformer betyder ifølge interviewpersoner fra institutionerne et ressourcetræk inden for administration og ledelse, mens løbende tilsyn gennem evalueringer, dokumentation og akkreditering flytter fokus, fra hvad man vil med uddannelserne og institutionerne, til hvad man kan inden for loven og foruden at leve op til de formelle krav. Det skaber en ensretning af sektoren, hvor uddannelsesinstitutionerne ikke kan forløse deres forskellige potentialer,

men i stedet ender med bl.a. at konkurrere om at udbyde de samme uddannelser.

Konkurrencen mellem de videregående uddannelsesinstitutioner animerer også til uhensigtsmæssig varetagelse af den enkelte institutions egeninteresse, som skaber mistillid mellem institutionerne samt mellem institutionerne og staten. Den uhensigtsmæssige konkurrence bunder dels i ressourceknaphed, hvor hver enkelt institution har øget fokus på at optimere sin andel af statens uddannelsesstilskud, dels erfaringer med kollektiv lovgivning på baggrund af interessedrevet adfærd fra enkeltinstitutioners side. Sidstnævnte ses konkret i dimensioneringen af antallet af internationale studerende, der ifølge flere interviewpersoner blev det politiske svar på enkelte institutioners spekulation i bevillingssystemet. Noget, der ramte sektoren bredt og ikke styrkede tilliden mellem institutionerne.

Den ringe grad af tillid mellem institutionerne og staten og internt mellem institutionerne begrænser ifølge mange interviewpersoner muligheden for at udvikle fælles, bæredygtige løsninger på sektorens udfordringer. Løsninger, der skabes i proaktiv dialog, og som alle kan se sig selv i. Derfor er der behov for at styrke tilliden i sektoren. Her peger flere – bl.a. nogle uddannelsesinstitutioner – på, at uddannelsesinstitutionerne skal tage første skridt mod en konstruktiv dialog, hvor de vedkender sig deres ansvar og formulerer deres bud på en ny samfundskontrakt. Hvis ikke uddannelsesinstitutionerne tager ansvar for denne proces, pointerer flere interviewpersoner, at historien viser, at politikere og embedsværk påtager sig opgaven selv.

Vision 2. En mere sammen- hængende sektor

Forord

Resume: Fire veje til udvikling af fremtidens uddannelser

Om analysen

Den historiske udvikling inden for sektoren

Vision 1. Et klarere mål for uddannelsernes virke

Vision 2. En mere sammenhængende sektor

Vision 3. Mere fleksible uddannelser

Vision 4. Undervisning af høj kvalitet til flest mulige

Litteratur

Danmarks videregående uddannelsessektor skal være mere sammenhængende. Det er en vision, der går igen blandt næsten alle interviewpersoner. Mange peger også på, at *sammenhæng* i denne kontekst handler om klarere arbejdsdeling mellem sektorens institutionstyper – professionshøjskoler, erhvervsakademier, universiteter, maritime uddannelsesinstitutioner og kunstneriske uddannelsesinstitutioner – men samtidig også større samarbejde mellem de enkelte institutioner i sektoren.

Gennemgående for interviewpersonerne er, at emnet arbejdsdeling i sektoren vækker stor interesse og opfattes som en central målsætning, men også en udfordring for sektoren. Samtidig savner man i interviewene stadig konkrete mål og forslag til, hvordan arbejdsdelingen og institutionslandskabet i Danmark skal italesættes og indrettes fremadrettet. Mange interviewpersoner peger på, at arbejdsdelingen og institutionslandskabet i den videregående uddannelsessektor i højere grad skal give mening – for samfundet og for de unge. Hvordan dette kan operationaliseres og gøres konkret, er dog en udfordring. Det vidner om, at det er en vision, der er svær at få greb om. Nogle af de spørgsmål, som der er behov for at blive klogere på i forhold til målene om arbejdsdeling i sektoren er, hvordan sektoren konkret skal opdeles, og hvordan arbejdsdelingen skal skæres på en måde, som imødekommer samfundets behov. Og hvad er "samfundets behov" i forhold til arbejdsdeling og institutionslandskab?

Interviewpersonerne bidrager med en række refleksioner over arbejdsdeling, som er afgørende for at forstå deres udlægning af begrebet, herunder hvordan den ideelle arbejdsdeling tager sig ud. De præsenteres herunder.

ÉN SAMLET SEKTOR?

Et af de spørgsmål, der rejses i interviewene, er, hvorvidt det er hensigtsmæssigt at tale om én samlet videregående uddannelsessektor. På den ene side ansporer nogle interviewpersoner til at behandle alle de videregående uddannelser som én samlet sektor i stedet for at opdele sektoren i søjler eller siloer. I praksis ville en mere sammenhængende sektor indebære, at der skal være én lovgivning for alle videregående uddannelser og én samlet formålsparagraf. Interviewpersonernes argument for en samlet sektor er, at det er befordrende for institutionernes tilbøjelighed til at tænke i tværgående samarbejder og reelle overgange mellem uddannelserne. På den anden side er der også flere af interviewpersonerne, der overordnet tilslutter sig, at sektoren skal behandles som fem forskellige sektorer. En opdeling af sektoren giver mulighed for at fordele arbejdsopgaver og gennemføre arbejdsdeling. Det er dog centralt, at opdelingen og dermed arbejdsdelingen bliver mere tydelig, end den er i dag. Manglen på tydelighed kan illustreres med, at mange af interviewpersonerne beskriver opdelingen i sektoren i dag som en "tredeling" med henvisning til delingen mellem universiteter, professionshøjskoler og erhvervsakademier. Dermed overses, at der reelt er tale om en femdeling, som også indeholder maritime uddannelser og kunstneriske uddannelser. Denne misforståelse understreger de fortsatte udfordringer ved at behandle alle de videregående uddannelser som en sammenhængende sektor.

Det er en udfordring, pointerer flere interviewpersoner, at uddannelsesinstitutioner tænker i, hvad der sikrer dem økonomisk, frem for at institutionens aktiviteter tjener formålet med institutionen. Dermed bliver midlet til uddannelse (økonomi) til et mål i sig selv på bekostning af formålet (uddannelse). Nogle af interviewpersonerne beskriver i den forbindelse en skepsis over for det faktum, at udbudsretten til bestemte uddannelser og

uddannelsesniveauer er knyttet til institutionen. Flere andre interviewpersoner fastslår dog modsat, at institutionerne og deres egen overlevelse er centrale. Institutioner er vigtige kulturbærere og skaber et tilhørsforhold, som er afgørende for de studerende og for uddannelserne.

FORSKNINGSBASEREDE OG PROFESSIONSRETTEDE UDDANNELSER ER DEN PRIMÆRE ARBEJDSDELING

Nogle interviewpersoner peger på, at den nuværende opdeling mellem universiteter, professionshøjskoler, erhvervsakademier, maritime uddannelser og kunstneriske uddannelser er den mest hensigtsmæssige arbejds- og institutionsdeling, og at den er vigtig at fastholde. Sektorens institutionstyper er reelt væsensforskellige og har forskellige formål og aftagere. Uddannelserne på institutionerne har forskelligt sigte og forskelligt opdrag.

Flere interviewpersoner vurderer, at opdelingen skal være klarere. Opdelingen i de fem institutionstyper er for uklar og medfører, at institutionerne tilstræber og tror, at de skal lave det samme. Det skyldes, at alle institutionstyper i et vist omfang vil og skal forske, og at alle institutioner vil og skal udbyde praksisrettede uddannelser, idet alle institutioner har forskningsforpligtelse, og alle institutioner forventes at udbyde praksisnære uddannelser.

Mange interviewpersoner peger i den forbindelse på, at arbejdsdelingen skal tage udgangspunkt i, om uddannelserne overvejende er forskningsbaserede eller professionsorienterede. Det giver således mening at opdele sektoren efter institutioner med professionsrettede uddannelser på den ene side og universiteternes forskningsbaserede uddannelser på den anden.

Enkelte interviewpersonerne sætter spørgsmålstejn ved, hvordan de relativt begrænsede forskningsmidler til erhvervsakademierne og professionshøjskolerne skal bidrage til at skabe stærke forskningsmiljøer på professionsuddannelserne, i det omfang det har været hensigten.

Sondringen mellem professionsorienterede og forskningsbaserede uddannelser fører i interviewene ofte til en misforstået sondring mellem forskning og praksis. I flere andre europæiske lande finder man således eksempler på en bevægelse mod at professionsrettede institutioner opbygger aktive forskningsmiljøer rettet mod praksis. Mens nogle interviewpersoner efterspørger et skarpere skel mellem institutionstyper i forhold til forskning og praksis, peger andre på, at dét skel er for firkantet. Praksisorientering og forskningsbaseret er ikke hinandens modsætninger, og god forskning kan således sagtens være rettet mod praksis. Nogle opgaver risikerer at blive overset, hvis der arbejdes med den dikotomi. Det drejer sig fx om anvendelsesorienteret forskning og videnbaseret af professionsuddannelser.

BOKS 2: Eksempler på praksisnær forskning i Danmark

Praksisnær forskning – uanset institution

TrygFondens Børneforskningscenter er et eksempel på et praksisnært og interdisciplinært forskningscenter på Aarhus Universitet, hvor man arbejder med praksisnær forskning. Forskerne er fra økonomi, pædagogik, psykologi, statskundskab osv., og fokus er at skabe forskning, der er politisk anvendelig og praksisorienteret. Netværket af forskere omkring forskningscenteret afspejler hovedsageligt forskere fra Aarhus universitet, men også VIVE, Rambøll og VIA University College.

Forskningscenter for Handicap og Beskæftigelse er et andet eksempel på et forskningscenter med praksisnær forskning og også et eksempel på en interdisciplinær tilgang til feltet. Centeret er et samarbejde mellem VIA University College, Aalborg Universitet og VIVE. Hensigten med centeret er, at forskningen skal berige praksis på området og omvendt.

Kilder: www.childresearch.au.dk og www.fhb.aau.dk (Aarhus Universitet 2019; Aalborg Universitet 2019).

Nogle peger på, at forskningsunderstøttet uddannelse er vigtig – også for professionsbacheloruddannelserne og erhvervsakademiuddannelserne. Den opfattelse underbygges bl.a. af en tidligere evaluering fra Styrelsen for Forskning og Uddannelse der efterspørger en højere grad af viden- og forskningsbaseret af læreruddannelsen (Styrelsen for Forskning og Uddannelse 2018).

Ønsket blandt nogle er således at fremme, at både forskning og praksisorientering foregår på alle institutionstyper. Det fremgår dog ikke klart, hvad det betyder for kategoriseringen af institutionstyperne i sektoren. Ønsker man, at alle institutioner skal have mulighed for at forske, ligner skellet til forveksling det nuværende, hvor nogle institutioner er forskningstilknyttede og andre forskningsbaserede.

MERE SAMARBEJDE I SEKTOREN

Uanset hvordan kategorierne for institutionstyperne tegnes, efterspørger interviewpersonerne et mere udbredt samarbejde mellem institutionerne – både mellem institutionstyper og inden for institutionstyper og mellem uddannelsesniveauer. Det gælder fx opgaver som koordinering af uddannelsesudbud, udvikling af uddannelser på tværs af institutioner, løft af tværinstitutionelle opgaver såsom praksisnær forskning og tværfaglig uddannelse og udvikling af videre- og efteruddannelsesstilbud.

Enkelte interviewpersoner peger på, at der har været en bevægelse mod mere samarbejde inden for de sidste fem år. Det er fx erhvervsakademier, der har samarbejdet med universiteter, så universiteterne bidrager med forskning og erhvervsakademierne bidrager med fx aftagerdialog. Et andet eksempel inden for samme institutionstype er It-vest, hvor en række universiteter samarbejder om at udvikle og udbyde uddannelser og moduler inden for it-videnskab.

Mange interviewpersoner mener dog stadig, at der er behov for mere samarbejde. Bl.a. skal der være mere samarbejde om og koordinering af uddannelsesudbud og uddannelsesspecialiseringer. Flere oplever, at der er for stort sammenfald mellem institutionernes uddannelsesudbud, og at institutionerne udbyder uddannelser med tilsvarende indhold uden at tænke i fordeling af opgaver og specialiseringer. Et eksempel på et ønsket samarbejde

er en profilering af fx medicinuddannelsen, hvor Aalborg Universitet kunne uddanne læger, der er specialiseret i medikoteknik, mens København Universitet kunne uddanne læger med specialisering i livsstilssygdomme. Et samarbejde om specialiseringer vil kunne sikre bedre ressourceudnyttelse, større videnopbygning og større mulighed for reelt at opfylde arbejdsmarkedets behov i de enkelte regioner.

Der mangler i interviewene et blik for, at det ikke er risikofrit at fremme mere specialisering af uddannelser, end der er i dag. Videregående uddannelser bygger typisk på en grundfaglighed og nogle kernefag, som er centrale for uddannelsens beskaffenhed. De kan ikke erstattes af særlige specialiseringer. Samtidig er det også en fordel for dimittender, at uddannelserne kan sammenlignes og anvendes i hele landet.

Samarbejde behøver ikke kun at findes i forhold til uddannelsesudbud. Det kan også forekomme på et strategisk eller politisk niveau. I den maritime del af sektoren har man set, at maskinmesterskolerne har støttet hinanden i forbindelse med fx institutionsakkrediteringer. Samme sektor udarbejder ofte hørings svar sammen. Ved at samarbejde på det niveau står man stærkere som sektor, ligesom man kan videndele. Den slags samarbejder skal styrkes.

Spørgsmålet er, hvad der hindrer samarbejde i dag? Flere interviewpersoner forklarer, at der er for meget konkurrence mellem uddannelsesinstitutionerne om at tiltrække de samme studerende. Det afholder institutionerne fra at samarbejde om uddannelsesudbud og udvikling af uddannelser. Konkurrencen understøttes af taxameterbevillingerne til institutionerne. Det står imidlertid ikke klart, hvornår konkurrencen mellem institutionerne er frugtbar. Nogle af de svære spørgsmål i den forbindelse er bl.a.:

1. Styrkes samarbejdet, hvis taxametersystemet erstattes af en grundbevilling?
2. Fremmes samarbejdet ved at belønne institutioner for at indgå faglige alliancer?
3. Kan ministeriet sætte faglige områder i udbud og dermed give incitament til samarbejde og profilering og fjerne incitament til konkurrence?

Alt imens alle interviewpersoner er enige om, at samarbejde vil styrke de videregående uddannelser i Danmark, er der også enighed om, at samarbejde er svært. Ikke blot på grund af manglende økonomisk incitament, men også på grund af historie og kultur i sektoren. Flere respondenter peger på, at en vej frem kunne være et styrket samarbejde på tværs af institutioner og institutionstyper i VEU-regi, hvor der er stort behov for nye løsninger, og hvor der er færre historiske bindinger.

Vision 3. Mere fleksible uddannelser

Forord

Resume: Fire veje til udvikling af fremtidens uddannelser

Om analysen

Den historiske udvikling inden for sektoren

Vision 1. Et klarere mål for uddannelsernes virke

Vision 2. En mere sammenhængende sektor

Vision 3. Mere fleksible uddannelser

Vision 4. Undervisning af høj kvalitet til flest mulige

Litteratur

De videregående uddannelsesinstitutioner har behov for at blive mere fleksible i deres udbud af nye uddannelses tilbud til borgerne gennem hele livet, det videregående uddannelsessystem skal være mere fleksibelt indrettet over for borgernes mulighed for at bygge nye uddannelsesgrader oven på tidligere uddannelsesforløb, og uddannelserne skal generelt have bedre forudsætninger for at eksperimentere med forskellige uddannelses tilbud. Det mener flere af interviewpersonerne, som hovedsageligt peger på tre grunde til behovet for mere fleksible uddannelser.

For det første bliver behovet for læring gennem hele livet stadig mere presserende med den forventeligt stigende levealder i Danmark i de kommende årtier, argumenterer enkelte interviewpersoner. Konsulterer man Danmarks Statistisk befolkningsfremskrivninger, forventes andelen af befolkningen over 65 år således at stige fra ca. en million i dag til ca. halvanden million i 2050 (Danmarks Statistik 2019). Vi har med andre ord udsigt til at være flere år på arbejdsmarkedet, hvis ikke pensionsudgifterne skal stige.

For det andet forventer flere interviewpersoner, at nye teknologiske gennembrud inden for eksempelvis digitalisering og automatisering vil påvirke samfundet markant de næste fem til ti år. Det vil ifølge interviewpersoner stille stadig større krav til vores evne til at omstille og tilpasse os betydelige forandringer på arbejdsmarkedet såvel som i det bredere samfund. Mange fremhæver uddannelse som det, der skal ruste os til en stadig mere omskiftelig fremtid. Men hvis uddannelse er så vigtigt, spørger interviewpersonerne, hvorfor tager vi så hovedparten af det på én gang? Spørgsmålet er, om dét fundament for læring og udvikling er godt nok til at holde et helt liv.

For det tredje peger flere interviewpersoner på udfordringen med at håndtere den store mængde af studerende, som i dag tager en videregående uddannelse. Flere interviewpersoner beskriver den historisk store populationen af studerende som

stadig mere heterogen. I forhold til gruppen af studerende i 80'erne og 90'erne er gruppen i dag ifølge interviewene karakteriseret ved studerende, som på nogle uddannelser har meget forskellige adgangsgivende karaktergennemsnit, som i praksis har meget forskellige boglige forudsætninger for at studere, og som desuden varierer betydeligt mht. mental robusthed, selvstændighed og engagement. Det harmonerer ikke nødvendigvis med tidligere politiske målsætninger om, at flere unge skal have en videregående uddannelse, pointerer enkelte interviewpersoner og peger på, at mængden og diversiteten af studerende i visse tilfælde udfordrer opretholdelsen af et højt fagligt niveau på uddannelserne.

Overordnet omtaler interviewpersonerne fleksibiliteten i de videregående uddannelser som en grundlæggende positiv egenskab ved de videregående uddannelser, som der er behov for at styrke. Interviewpersonernes mange forskellige udlægninger af fleksibilitetens betydning rummer imidlertid også en begrebsmæssig uklarhed, der potentielt dækker over konfliktende opfattelser af, hvilke dele af de videregående uddannelser som udøver fleksibilitet, og hvem fleksibiliteten forventes at gavne. Begrebet udfoldes yderligere i boks 3.

BOKS 3: Hvad betyder fleksibilitet i videregående uddannelse?

Fleksibilitet er et diffust paraplybegreb og et begreb, som er i risiko for at blive tomt og misbrugt som et mirakelmiddel mod samtlige problemer i den videregående uddannelsessektor. Det mener den anerkendte professor emeritus i videregående uddannelse ved University College London Ronald Barnett, som udfolder begrebet i forhold til dets begrebsmæssige orientering, forskellige niveauer og placering i tid og rum.

Begrebsmæssigt kan vi bruge ordet fleksibilitet om:

- Et systems evne til at respondere eller bøje sig mod forandringer i omverdenen – uden at systemet mister integritet
- Universiteter eller studerendes virkelyst til at engagere sig i omverdenen
- Evnen til at reagere empatisk og hensigtsmæssigt på forskellige situationer og studerende alt efter behovet i den konkrete sag.

Niveaumæssigt kan vi sondre mellem fire niveauer af fleksibilitet, som alle knytter sig til ovenstående tre begreber:

- Sektorfleksibilitet. I hvilket omfang understøtter institutionerne og staten fleksibilitet i den måde, de studerende kan tage videregående uddannelse på?
- Institutionel fleksibilitet. På hvilken måde og i hvilket omfang kan en uddannelsesinstitution reagere fleksibelt på de studerendes løbende behov?
- Pædagogisk fleksibilitet. På hvilke måder kan undervisningen udvise større fleksibilitet i mødet med studerende?
- Studerendes fleksibilitet. I hvilket omfang har studerende indflydelse på den måde, hvorpå de lærer og engagerer sig i omverdenen?

Dimensionsmæssigt kan vi sondre mellem fleksibilitet på to måder:

- Rumligt. Hvor fleksibel er institutionen eller undervisningen i forhold til, hvor undervisningen finder sted (globalt, i klasseværelset eller virtuelt?), og hvordan sammensætter den studerende sin uddannelse?
- Tidsligt. Hvor fleksibel er institutionen i forhold til, hvor hurtigt den studerende gennemfører sin uddannelse, hvornår på døgnet den studerende følger kurset, og hvor lang tid den studerende skal vente på feedback på sit arbejde?

Fleksibilitet i videregående uddannelse er et begreb, der rummer potentielle konflikter. Et alt for fleksibelt uddannelsessystem risikerer at miste faglig integritet. Ønsker om fleksibilitet på sektor- eller institutionsniveau harmonerer ikke nødvendigvis med underviserens pædagogiske behov for fleksibilitet i tilrettelæggelsen af undervisningen, eller med de studerendes ønske om at bestemme, hvor og hvornår de lærer. De konflikter diskuteres desværre alt for sjældent, mener professor Barnett, som opfordrer til mere præcision, når vi bruger begrebet fleksibilitet i forbindelse med de videregående uddannelser. Hvad er det præcise for en fleksibilitet, der foreslås? Hvad er formålet med fleksibiliteten? Og hvem gavner den?

Kilde: "Conditions of Flexibility. Securing a more responsive higher education system" (Barnett 2014).

BEDRE MULIGHEDER FOR LIVSLANG LÆRING

Muligheden for fortsat læring gennem et langt liv skal understøttes økonomisk. Alene af den grund, mener flere interviewpersoner, er det ikke en bæredygtig model at bruge alle pengene på uddannelse, mens vi er unge. Men hvordan fordeler man uddannelse til alle borgere over et helt liv?

Flere interviewpersoner finder regeringens nylige udvidelse af retskravet på en kandidatuddannelse med tre år positivt, men betvivler, om det reelt er tilstrækkeligt. Enkelte interviewpersoner rejser spørgsmålet, om man helt skulle afskaffe retskravet, og i stedet betragte kandidatuddannelsen som en selvstændig uddannelse, der kunne tages på et senere tidspunkt i livet og dermed være løftestang for et bachelorarbejdsmarked og en videre uddannelse spredt ud over en større del af livet. Generelt peger interviewpersonerne i højere grad på behovet for, at uddannelse i fremtiden skal kunne tages i kortere forløb, end de peger på, hvad de kortere forløb vil få af konsekvenser for vores nuværende uddannelsessystem.

Der skal være bedre muligheder for at veksle mellem at tage uddannelse og at arbejde, mener flere interviewpersoner. Nogle efterspørger, at uddannelsesinstitutionerne i højere grad anerkender læring som noget, der også finder sted *uden for* uddannelserne, og som potentielt vil kunne berige læring *på* institutionerne, hvorfor uddannelserne i fremtiden skal være mere åbne for undervisning som noget, der i højere grad kan supplere læring på jobbet. Andre pointerer, at det videregående uddannelsessystem, der optager mere end 60 pct. af en ungdomsårgang, også skal kunne rumme, at ikke alle unge mennesker er lige uddannelsesparate på samme alderstrin. Nogle trives bedre med en stærkere kobling til arbejdsmarkedet i deres ungdomsliv for senere hen at være motiverede for mere uddannelse. Det betyder

bl.a., at uddannelsesinstitutionerne skal udvise større fleksibilitet i forhold til at udbyde flere forskellige former for deltidsuddannelse og uddannelsesmoduler, som tillader unge såvel som mere etablerede folk på arbejdsmarkedet at videreuddanne sig ved siden af arbejdet.

Flere interviewpersoner forventer, at udviklingen inden for digitalisering og automatisering med stigende hastighed vil påvirke og forandre arbejdsmarkedet i fremtiden og dermed også udfordre uddannelsernes evne til at omstille sig hurtigere. Flere interviewpersoner rejser dog samtidig spørgsmålet om, hvorvidt uddannelserne nødvendigvis skal ændre og udvikle sig lige så meget og hurtigt som arbejdsmarkedet. Arbejdsmarkedets parter, argumenterer de, er ofte kortsigtede i vurderingen af deres kompetencebehov, hvilket ikke harmonerer med det vilkår, at det ofte tager mange år at udvikle nye uddannelser og få de første dimittender igennem. Derudover problematiserer enkelte interviewpersoner, at forventningen om større omskiftelighed i arbejdsmarkedets kompetencebehov i den nære fremtid måske netop lægger op til, at uddannelser i mindre grad skal levere professionsrettede kompetencer og i højere grad levere kritisk tænkende og dannede dimittender. I forlængelse heraf pegede flere uddannelseseksperter i DEAs analyse fra 2017 på styrker i det danske uddannelsessystem såsom *dannelse af det hele menneske, uddannelse til fællesskab, kritisk tilgang til viden og læring og fundament for livslang læring* som nogen af de mere langtidsholdbare styrker, vi skal dyrke og værne om i det danske uddannelsessystem (DEA 2017).

Større fleksibilitet i uddannelsessystemet handler ikke alene om hurtig tilpasning til et omskifteligt arbejdsmarked, men i høj grad også om at kunne tilrettelægge uddannelsesforløb og -indhold på tværs af tid, sted og faglighed, argumenterer flere interviewpersoner. Det kan være svært at gå fra

at få fuldtidsløn til at være fuldtidsstuderende, når uddannelsesbehovet opstår senere i livet. Og selvom fysisk tilstedeværelse og social kontakt til andre mennesker kan være en vigtig drivkraft for at tage en uddannelse – ikke mindst for unge mennesker – så kan det samtidig være en hæmsko for andre. Interviewene fremhæver allerede eksisterende eksempler på, at uddannelse brydes op i mindre moduler, som er mere fleksible at følge for studerende uafhængigt af tid og sted. Eksempelvis erhvervsakademiernes SmartLearning, og cand.public.-uddannelsen på Syddansk Universitet. Det er bud på uddannelser, hvor fleksibilitet er en helt central del af uddannelsesmodellen. Studerende kommer ikke nødvendigvis for at tage en grad, fremhæver en enkelt interviewperson. De efterspørger skræddersyede uddannelsesstilbud, der imødekommer deres kompetencebehov her og nu.

Generelt er der i interviewene en positiv omtale af fleksibilitet, og interviewene peger ikke i nævneværdig grad på potentielle udfordringer for uddannelsesinstitutionerne forbundet med at skabe større fleksibilitet for de studerendes livslange læring.

BEDRE OVERGANGE MELLE UDDANNELSER

Mens muligheden for overgange mellem de mellem-lange og de lange videregående uddannelser er til stede, er overgangsfrekvensen i praksis meget lav, pointerer interviewpersoner. Mens flere interviewpersoner problematiserer denne praksis, giver de få bud på, hvorfor overgangen fra de mellemlange til de lange videregående uddannelser er så relativt beskeden. Enkelte giver udtryk for, at professionsbachelor, der ønsker at læse videre på universitet, bliver mødt af forskellige adgangskrav til den samme uddannelse på forskellige danske universiteter.

Flere interviewpersoner peger på en tendens til et stigende antal dimittender fra erhvervsakademier, som tager en professionsbacheloroverbygning i direkte forlængelse af deres studie på et erhvervsakademi, hvilket på sin vis er udtryk for bedre overgange mellem de korte og mellemlange videregående uddannelser. Nogle interviewpersoner ser stigningen som endnu et udtryk for, at de unge tager al uddannelse på én gang og dermed forspilder en ellers oplagt mulighed for at sprede uddannelsen ud over et længere arbejdsliv ved at tage en professionsbacheloruddannelse senere i livet. Andre argumenterer for, at det er en naturlig konsekvens af intellektuel modning, hvor nogle opdager et nyt behov for mere uddannelse, hvilket et fleksibelt uddannelsessystem burde kunne rumme. Særligt angående den relativt store efterspørgsel på faglært arbejdskraft, pointerer enkelte interviewpersoner, er det væsentligt at kunne stille kommende faglærte muligheden for videreuddannelse i udsigt. De undrer sig i samme ombæring over, at retskravet på en kandidatuddannelse ikke omfatter professionsbachelor. Det fremhæver i deres øjne et uddannelseshierarki, som både økonomisk og juridisk prioriterer studerende på lange videregående uddannelse over studerende på mellemlange og korte videregående uddannelser.

Opgaven med bedre overgange i det videregående uddannelsessystem starter på ungdomsuddannelserne, mener flere interviewpersoner, som understreger, at der i det danske uddannelsessystem er en udfordring forbundet med, at visse uddannelsesvalg tidligt i livet reelt giver begrænsede muligheder for længere uddannelse på et senere tidspunkt i livet.

FLERE UDDANNELSESEKSPERIMENTER

Leder vi efter løsninger det forkerte sted, når vi forsøger at gentænke rammerne for uddannelserne? Det spørgsmål rejser en del interviewpersoner, som peger på behovet for frihed fra systemet for at kunne udvikle radikale bud på nye uddannelser.

Systemet er i vid udstrækning konserverende, mener flere af interviewpersonerne, der understreger, at stærke og veletablerede traditioner og kulturer på institutionerne er overvældende. Det er på den ene side med til at sikre stabilitet og ro i et system, der bruger mellem to og fem år på at færdiguddanne studerende, og som med andre ord er nødt til at planlægge langsigtet. På den anden side er systemet ifølge flere interviewpersoner ikke gearret til at innovere radikalt inden for undervisningen.

Nogle interviewpersoner efterspørger større spillerum for at kunne lave mindre eksperimenter med nye former for uddannelse uden de regler, bekendtgørelser og love, som i dag regulerer udviklingen af nye uddannelses tilbud. Eksperimenterne skal ses som undtagelser, som mindre "sandbox"-testmiljøer ved siden af den mere traditionelle udvikling af uddannelse inden for de gældende regler. Der efterspørges eksempelvis muligheden for eksperimenter, der udfordrer længden af de år, uddannelser formelt er planlagt til at vare, de moduler, som uddannelserne typisk består af, muligheden for gennem digitale læringsformer at gøre op med, hvor hurtigt og hvornår på døgnet samt hvor i verden uddannelserne gennemføres. Enkelte interviewpersoner luftter tanken om "friuddannelser" som analogier til frikommuner. Men, fremhæver de, det kræver eksterne samarbejdspartnere, så uddannelserne åbner ud mod resten af det samfund, som de også skal uddanne til. Og så kræver det både vilje og mod til at eksperimentere, til at fejle og til at ville lære af fejlene.

LIGE MULIGHEDER FOR UDDANNELSE

Videregående uddannelse skal også handle om lige muligheder for unge til at udfolde deres potentialer, mener en del interviewpersoner. Det handler ikke kun om at styrke deres faglige kompetencer til at varetage et arbejde. Det handler også om at uddanne unge, der skal drive udviklingen af samfundet. Alligevel er der en række ubalancer i forudsætningerne for de lige muligheder for uddannelse.

SU'en skaber et fundament for økonomisk mere lige muligheder for uddannelse. Flere interviewpersoner påpeger, som rapportens kapitel om den historiske udvikling inden for sektoren også viser, at statens SU-stipendier før skat til studerende på de videregående uddannelser siden 2012 har oversteget statens uddannelsesstilskud til de videregående uddannelsesinstitutioner. Ifølge flere interviewpersoner er det paradoksalt, at de videregående uddannelser sideløbende med de stigende udgifter til SU er blevet beskåret i deres uddannelsesstilskud med 2 pct. årligt som følge af regeringens omprioriteringsbidrag. På den ene side, påpeger interviewpersonerne, er SU'en med til skabe økonomisk lige muligheder for uddannelse; på den anden side, argumenterer de, er lige muligheder for uddannelse også stærkt knyttet til institutionernes økonomiske mulighed for at tilbyde differentieret undervisning til studerende med ulige forudsætninger for at studere, hvilket uddybes under vision 4.

Muligheden for overgange i uddannelsessystemet og retten til uddannelse giver juridisk lige adgang til uddannelse. Men som dette kapitel peger på, er muligheden for at tage videre uddannelse ofte betinget af uddannelsesvalg tidligt i livet, og retskravet på en kandidatuddannelse omfatter ikke professionsbachelor.

Geografisk uddannelsesdækning, påpeger flere interviewpersoner, er nødvendig for at gøre

uddannelse tilgængelig for alle, uanset hvilken del af landet de bor i. Nogle interviewpersoner påpeger, at det er en vigtig del af demokratiseringen af uddannelserne, at man ikke kun uddanner i de store byer. Både af hensyn til adgangen til uddannelse, og fordi lokale uddannelsesudbud har en positiv betydning for lokale virksomheders adgang til kvalificeret arbejdskraft. Samtidig kan det være en økonomisk udfordring at opretholde kvaliteten af mindre uddannelsesstilbud, der efterspørges af og skræddersyes til lokale eller regionale kompetencebehov. Desuden, påpeger flere interviewpersoner, kan kvaliteten af uddannelsen i praksis være udfordret, når undervisnings- og videnmiljøer bliver spredt i forsøget på at dække hele landet. Der skal være en balance mellem geografisk spredning – herunder hensynet til professionshøjskolernes og erhvervsakademiernes udbudsforpligtelse – og kvaliteten af uddannelserne.

Vision 4. Undervisning af høj kvalitet til flest mulige

Forord

Resume: Fire veje til udvikling af fremtidens uddannelser

Om analysen

Den historiske udvikling inden for sektoren

Vision 1. Et klarere mål for uddannelsernes virke

Vision 2. En mere sammenhængende sektor

Vision 3. Mere fleksible uddannelser

Vision 4. Undervisning af høj kvalitet til flest mulige

Litteratur

Undervisning af højeste kvalitet er ikke alene den vision, der går på tværs af stort set samtlige interviews. Det er også det mål, der binder de videregående uddannelser sammen på tværs af maritime og kunstneriske uddannelsesinstitutioner, erhvervsakademier, professionshøjskoler og universiteter.

Historisk har Danmark aldrig brugt så mange penge på videregående uddannelse som nu, hvilket gennemgås i rapportens kapitel om den historiske udvikling inden for sektoren. Samtidig har der aldrig været så mange studerende på de videregående uddannelser som i dag. Det stiller ikke alene større krav til fleksibiliteten i sammensætningen af uddannelsen, som nævnt tidligere i rapporten, men også til mere differentiering af undervisningen, som kan tilgode-se studerende med forskellige forudsætninger for at studere, både bogligt og i forhold til mental robusthed m.m., som gennemgås i forrige kapitel. Samtidig er uddannelsesstilskuddet pr. studenterårsværk faldet i perioden 2008-18.

Interviewpersonerne peger overordnet på tre potentialer for at hæve kvaliteten af undervisningen: tydeligere standarder for fremragende undervisning, en styrket underviserprofession og mere motiverede studerende. Ikke alt kræver nødvendigvis større uddannelsesbudgetter, mener interviewpersonerne, der dog fremhæver, at eksempelvis mere differentieret undervisning og mere intensiv kontakt mellem undervisere og studerende vil gøre undervisningen mere tidskrævende og dermed dyrere.

Interviewpersonerne vurderer det generelt ikke særlig realistisk, at staten skulle øge uddannelsesstilskuddet til institutionerne. De peger i stedet på to alternative finansieringskilder: at der indføres et vist omfang af brugerbetaling på uddannelserne, eller at staten omlægger dele af SU'en til uddannelsesstilskud til institutionerne.

Interviewpersonerne peger på, at omlægning af SU'en er et politisk følsomt emne, hvor hverken uddannelsesinstitutioner eller politikere har lyst til at lægge sig ud med de studerende. I forhold til uddannelsesinstitutionernes forbehold uddyber enkelte interviewpersoner, at det også skyldes en frygt for, at et eventuelt SU-provenu ikke bliver i sektoren, men derimod bruges af politikerne til at finansiere andre højpolitiske dagsordner.

TYDELIGERE STANDARDER FOR FREMRAGENDE UNDERVISNING

At fremme kvalitet er ikke en enkel sag. Kvalitet, fremhæver flere i undersøgelsen, er ikke en almenyldig størrelse, der kan vurderes ud fra mere funktionelle aspekter såsom stort læringsudbytte og arbejdsmarkedsrelevans. Den skal i højere grad vurderes i forhold til den konkrete uddannelse eller institution, hvor kvaliteten bedst understøttes af stærke videnmiljøer og stærke pædagogiske og didaktiske metoder.

Samtidig efterspørger flere interviewpersoner et mere tydeligt kvalitetsbegreb, der sætter høje standarder for undervisningen i respekt for de forskellige faglige kontekster. De efterspørger incitament til bedre undervisning, bl.a. i form af en mere udbredt praksis for meritring af undervisning. Enkelte peger på fagfællebedømmelsen af forskningen som en model til inspiration til standarder for fremragende undervisning. En enkelt interviewperson mindes desuden midler fra Globaliseringsaftalen, som blev afsat til laboratorier for bedre undervisning.

En konsekvens af vores manglende standarder for fremragende undervisning er, påpeger flere interviewpersoner, at vi ikke er særlig gode til at tale om, hvornår undervisningen er dårlig eller mangelfuld. Det er der behov for en mere ærlig dialog om på institutionsniveau og på tværs af institutioner.

Evner vi ikke at tale om konsekvenserne af mangelfuld undervisning, pointerer interviewpersoner, får vi aldrig fremhævet nødvendigheden af at prioritere den gode undervisning politisk i de årlige finanslovsforhandlinger.

Taxametersystemet, indvender nogle interviewpersoner, straffer frafald og dårlige historier med faldende uddannelsesbevillinger. Spørgsmålet er, om bevillingssystemet i virkeligheden er med til at fremme en kultur, hvor sektoren er tilbøjelig til at ignorere konsekvenserne af dårlig undervisning, paradoksalt nok, fordi det ville være en dårlig forretning at erkende dem?

EN STYRKET UNDERVISERPROFESSION

Uddannelserne skal i højere grad anerkende åbent, at undervisning er svært og udfordrende, mener flere interviewpersoner, der efterspørger større brug af professionelle læringsfællesskaber, hvor undervisningen anerkendes som et håndværk, man kan styrke i samarbejde med sine kollegaer. Undervisning, vurderer interviewpersonerne, er ofte meget traditionelt bygget op om auditorie- eller tavleforelæsninger og har ikke udviklet sig nok gennem årene. Underviserne er ofte meget autonome og ikke altid lydhøre over for undervisning som et kollektivt ansvar.

Politisk efterspørger flere interviewpersoner et større fokus på den fremragende undervisning. De mener, at der generelt er behov for politisk opmærksomhed og mere specifikt behov for eksempelvis stillingsstrukturer, der fremmer god undervisning.

Interviewpersonerne efterspørger et større ledelsesfokus på undervisere som en del af organisationen frem for privatpraktiserende individer og i forlængelse heraf en vilje hos ledelsen til at interessere sig mere for fagfællebedømmelse af pensumlister

og undervisning end for ledighedsstatistikker og studenterevalueringer. Enkelte interviewpersoner fremhæver, at stærkere pædagogisk ledelse er nødvendigt, om end det kan møde modstand fra undervisere, som ikke har tradition for, at andre blander sig i deres undervisning. Andre interviewpersoner efterspørger derudover større brug af pædagogisk videreuddannelse af undervisere.

Fra underviserne efterspørger interviewpersoner en vilje til offentligt at debattere og dermed tage større ejerskab til deres profession, frem for at overlade debatten om undervisningskvalitet til embedsmænd, topledelse og andre udenforstående, der ikke har den fornødne faglige indsigt. I dag får undervisere hovedsageligt feedback på deres undervisning gennem studerendes evalueringer. Denne evalueringsform er imidlertid blevet kritiseret for både at være upålidelig og indeholde bias i de studerendes evalueringer. Derudover bidrager de studerendes evalueringer sjældent med andet end anekdotisk viden om, hvad der fungerer godt og dårligt i undervisningssituationen, pointerer interviewpersoner. Det peger igen tilbage på et ledelsesansvar i forhold til, hvordan man anvender studerendes evalueringer til udvikling i organisationen.

BOKS 4: Betydningen af småkager og køn for studerendes evalueringer af undervisningen

Studerendes evalueringer af undervisningen bruges ofte til at arbejde med forbedringer af undervisningen og spiller også en rolle i beslutninger om rekruttering. Evalueringerne skal imidlertid tolkes varsomt. Det peger bl.a. to studier på, som har set på betydningen af henholdsvis småkager og køn for de studerendes evaluering af undervisning.

I det ene studie inddelte forskerne tilfældigt 118 tredjeårsmedicinstuderende i 20 grupper, som skulle følge det samme kursus. 10 af grupperne fik fri adgang til småkager undervejs i kurset. Alle elever blev efterfølgende bedt om at udfylde et spørgeskema med 38 spørgsmål om deres oplevelse af kurset. De studerende, som fik gratis småkager, vurderede kurset signifikant bedre end dem, som ikke havde adgang til småkager.

I det andet studie har professor ved Aarhus Universitet Anne Skorkjær Binderkrantz gennemgået knap 40.000 studenterevalueringer af forskellige undervisere på Aarhus BSS. I studiet finder professor Binderkrantz, at på uddannelser med en overvægt af mandlige undervisere vurderer mandlige studerende gennemsnitligt deres mandlige undervisere bedre end de kvindelige. Det samme mønster findes ikke for deres kvindelige medstuderende eller på de uddannelser, hvor der er en overvægt af kvinder blandt underviserne. Studiet siger ikke noget om årsagerne til evalueringresultaterne, men maner til forsigtighed i forbindelse med anvendelsen af resultater fra studerendes evalueringer.

Samlet set sår de to eksempler tvivl om, hvorvidt evalueringerne giver et retvisende billede af kvaliteten i undervisningen.

Kilder: "Availability of Cookies during an Academic Course Session Affects Evaluation of Teaching". Medical Education 52 (10): 1064-72 (Hessler m.fl. 2018). "Er kvinder dårligere undervisere end mænd - ifølge de studerende?" Politica 51 (1): 102-19 (Binderkrantz 2019).

Interviewpersonerne efterspørger derudover mere kvalificerede diskussioner om pædagogik og didaktik. Mere specifikt savner flere interviewpersoner mere solid viden om, hvordan digitale hjælpemidler kan skabe bedre undervisning og styrke de studerendes læring. De betyder, at vi slet og ret mangler et sprog for digitaliseringen af undervisningen, hvad det kan gøre for at forbedre læringsudbyttet, og hvilke faldgruber man som underviser skal holde sig for øje ved brug af digitale værktøjer. I et større perspektiv, fremhæver få i undersøgelsen, ligger der en betydelig opgave i at udnytte og ikke lade sig udnytte af digitaliseringen.

MERE MOTIVEREDE STUDERENDE

Motiverede studerende er et afgørende element af uddannelsernes mulighed for at levere undervisning af høj kvalitet. Og arbejdsmarkedsrelevans motiverer kun studerende i begrænset omfang, mener flere interviewpersoner, der savner en uddannelsesgnist blandt studerende, der burde gå mere op i at forme samfundet end i ECTS-point og eksamenskrav.

Udsigten til at få et arbejde er ikke tilstrækkeligt til at vække de studerendes faglige begejstring, indvender en del interviewpersoner, der efterspørger, at uddannelserne præsenterer de studerende for, hvordan de kan bruge uddannelsen til at løse de

helt store problemer i verden. I lande som Kina og Indien, argumenterer enkelte interviewpersoner, er uddannelse en vej ud af fattigdommen, hvorfor arbejdsmarked og privatøkonomi er betydelige drivkræfter for de studerende. I Danmark er studerende i højere grad drevet af lysten til at påvirke resten af samfundet, hvilket er en potentiel styrke, argumenterer interviewpersonerne, hvis vi formår at puste til den ild og kreativitet, som drømme af den kaliber indeholder.

Enkelte interviewpersoner giver udtryk for, at nogle institutioner i højere grad end andre er udfordrede mht. de studerendes engagement i timerne, deres fremmøde, frafald og viljen til at tage ansvar for andres læring. Det er der behov for en åben debat om. Interviewpersonerne peger på øgede krav til de studerendes indsats som en måde at tage dem alvorligt på og motivere dem til at bruge mere tid på studiet og derigennem hæve det faglige niveau i timerne. Det skal være svært at tage en uddannelse, og man skal være stolt af at have taget den. Bekymringen er, at større krav samtidig vil skabe større frafald, hvilket hurtigt bliver et problem i et uddannelsessystem, hvor statens økonomiske støtte afhænger af antallet af studerende, som gennemfører uddannelsen. Interviewpersonerne peger på paradokset i den politiske forventning om, at institutionerne både sikrer undervisning af høj kvalitet og minimerer frafaldet.

Andre interviewpersoner efterspørger, at institutionerne har højere ambitioner for den fremragende undervisning, som kan motivere de studerende. Interviewpersonerne efterlyser en modernisering af undervisningsformen, som i store træk er præget af veletablerede, gamle pædagogiske traditioner. Der er behov for mere aktiv og studentcentreret undervisning samt øget feedback, så de studerende i højere grad kan finde motivation i deres individuelle faglige udvikling under tæt supervision fra underviseren. På universiteterne giver nogle interviewpersoner udtryk for ønsket om at gå fra forskningsbaseret

undervisning til i højere grad at have forskningsintegreret undervisning, hvor de studerende decideret deltager i forskningsprojekter tidligt i uddannelsen. Det kræver alt andet lige flere videnskabeligt ansatte pr. studerende og dermed et større uddannelsesbudget. For med det stigende optag af studerende på de videregående uddannelser, argumenterer en interviewperson, er de studerende som samlet gruppe anderledes. I den optik peger den historiske udvikling beskrevet tidligere i rapporten på et paradoks, hvor antallet af studerende på de videregående uddannelser er steget og forventes at stige, samtidig med at statens uddannelsesstilskud på studerende er faldet de sidste ti år.

Litteratur

- Ahola, Sakari, Tina Hedmo, Jens-Peter Thomsen, og Agnete Vabø. 2014. "Organisational Features of Higher Education. Denmark, Finland, Norway and Sweden". Working Paper. NIFU. <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2358908>.
- Andersen, Hanne Leth, og Jens Christian Jacobsen, red. 2012. *Uddannelseskvalitet i en globaliseret verden – videnskøkonomiens indtog i de videregående uddannelser*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Barnett, Ronald. 2014. "Conditions of Flexibility. Securing a more responsive higher education system". The Higher Education Academy.
- Binderkrantz, Anne Skorkjær. 2019. "Er kvinder dårligere undervisere end mænd – ifølge de studerende?" *Politica* 51 (1): 102–19.
- Danmarks Statistik. 2019. "Befolkningspyramide". 22. april 2019. <http://extranet.dst.dk/pyramide/pyramide.htm>.
- DEA. 2016. "Oplevelse af styring på de videregående uddannelser". 2016. https://dea.nu/sites/dea.nu/files/oplevelse_af_styring_-_dea_2016.pdf.
- . 2017. "Hvordan uddanner vi til fremtidens arbejdsmarked? Styrker i det danske uddannelsessystem".
- Hansen, Hanne Foss. 2017. "Higher Education Systems and Institutions, Denmark". I *Encyclopedia of International Higher Education Systems and Institutions*, 1–6. Dordrecht: Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-017-9553-1_429-1.
- Hessler, Michael, Daniel M. Pöpping, Hanna Hollstein, Hendrik Ohlenburg, Philip H. Arnemann, Christina Massoth, Laura M. Seidel, Alexander Zarbock, og Manuel Wenk. 2018. "Availability of Cookies during an Academic Course Session Affects Evaluation of Teaching". *Medical Education* 52 (10): 1064–72. <https://doi.org/10.1111/medu.13627>.
- Ministeriet for Børn og Undervisning, og Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående uddannelser. 2011. "Ressortaftale mellem Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser og Ministeriet for Børn og Undervisning vedrørende de videregående uddannelser og SU-området". <https://www.ft.dk/samling/2011/almdel/buu/bilag/31/1042334.pdf>.
- Maassen, Peter. 2014. "A New Social Contract for Higher Education?" I *Higher education in societies: a multi scale perspective*, redigeret af Gaële Goastellec og France Picard. Rotterdam: SensePublishers.

- Nielsen, Jørgen Lerche, og Lars Birch Andreasen. 2015. "Higher Education in Scandinavia. A Case Study". I *Democratizing Higher Education: International Comparative Perspectives*, 92–110. New York: Routledge.
- Norges regering. 2018. "Kvalitet i høyere utdanning". Redaksjonellartikkel. Regjeringen.no. 15. oktober 2018. <https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/hoyere-utdanning/innsikt/kvalitet-i-hoyere-utdanning/id2008162/>.
- Regjeringen. 2011. "Et Danmark, der står sammen".
- . 2012. "Redegørelse om større sammenheng i det videregående uddannelsessystem". Uddannelses- og Forskningsministeriet. <https://ufm.dk/publikationer/2012/redegorelse-om-storre-sammenhaeng-i-det-videregaende-uddannelsessystem>.
- Regjeringen (Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti), Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti, og Radikale Venstre. 2018. "Aftale på forsvarsområdet 2018-2023".
- Regeringskansliet. 2019. "En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan". Text. Regeringskansliet. 1. februar 2019. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/02/sou-20196/>.
- Styrelsen for Forskning og Uddannelse. 2018. *Kvalitet og relevans i læreruddannelsen: Ekspertgruppens evaluering og vurdering af læreruddannelsen af 2013*. Kbh.
- Videnskabsministeriet. 2010. "Unge Trækker Mod Universitetsuddannelser – Uddannelses- Og Forskningsministeriet". Press release. 29. april 2010. <https://ufm.dk/aktuelt/pressemeddelelser/arkiv/2010/unge-traekker-mod-universitetsuddannelser>.
- Aagaard, Kaare, Hanne Foss Hansen, og Jørgen Gulddahl Rasmussen. 2016a. "Different Faces of Danish Higher Education Mergers". I *Mergers in Higher Education: The Experience from Northern Europe*, redigeret af Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind, og Timo Aarveaara, 195–210. Higher Education Dynamics. Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-21918-9_12.
- . 2016b. "Mergers in Danish Higher Education: An Overview over the Changing Landscape". I *Mergers in Higher Education: The Experience from Northern Europe*, redigeret af Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind, og Timo Aarveaara, 73–88. Higher Education Dynamics. Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-21918-9_5.
- Aalborg Universitet. 2019. "Forskningscenter for Handicap og Beskæftigelse (FHB)". <https://www.fhb.aau.dk/>. 28. april 2019. <https://www.fhb.aau.dk/>.
- Aarhus Universitet. 2019. "TrykFondens Børneforskningscenter". <http://childresearch.au.dk/>. 28. april 2019. <http://childresearch.au.dk/>.

Vision

Tænketanken DEA arbejder for at styrke værdiskabelse og vækst ved at forbedre evidensgrundlaget for design og prioritering af tidlig indsats, uddannelse, forskning og innovation.

Mission

Tænketanken DEA er en non-profit tænketank, der uafhængigt af særinteresser arbejder for at bidrage til udviklingen af et uddannelses-, forsknings- og innovationssystem, der kan styrke offentlige organisationer og private virksomheders adgang til viden og arbejdskraft af høj kvalitet og relevans. Det gør vi ved at kvalificere videngrundlaget for beslutningstagere og praktikere gennem evidensbaserede analyser, projekter og deltagelse i den offentlige debat. DEA formidler sin viden gennem evidensbaserede analyser og undersøgelser, events, deltagelse i samfundsdebatten og gode relationer - og skaber løsninger i fællesskab med sine partnere.
